

N:o 90.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.; gifven Kristiania slott den 10 mars 1905.

Under åberopande af bilagda utdrag af protokollet öfver civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

dels medgifva, att all den egendom, som Kungl. Maj:t och kronan genom köpekontrakt den 31 maj 1904 förvärfvat från nya Trollhätte kanalbolag, skall, under benämningen Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk, från den tid, som af Kungl. Maj:t bestämmes, stå under förvaltning af en styrelse, bestående af fem af Kungl. Maj:t för viss tid utsedda ledamöter, af hvilka en, under benämning öfverdirektör, skall hafva den närmaste ledningen och tillsynen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk;

dels godkänna ej mindre i statsrådsprotokollet omförmäldt förslag till aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanal- och vattenverk samt öfvergångsstat jämte till dessa stater hörande villkor och bestämmelser i fråga om aflönings- och pensionsförhållanden än äfven hvad som i statsrådsprotokollet föreslagits i fråga om statsbidrag till beredande af pension åt änkor och oförsörjda barn efter tjänstemän vid kanal- och vattenverket;

dels medgifva, att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk må i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som må finnas erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdas, ej mindre verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan och ett inom det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å en af

grefve C. G. Taube upprättad karta, afsatt område för egna hem, omfattande omkring 100 tomter, än äfven genom utarrendering eller på annat sätt, som finnes lämpligt, bereda afkastning af den öfriga under styrelsens förvaltning ställda jordegendomen, som ej är för kanal- och vattenverket omedelbart erforderlig, med stadgande att inflytande arrendeafgifter skola ingå i kanal- och vattenverkets kassa, att köpeskillingarna för försålda tomter skola förvaltas och bokföras såsom en särskild fond, att af denna fond skola utgå ersättningar för byggnader, då sådana skola af staten från tomtinnehafvare lösas, samt att räntan å sagda fond skall ingå i kanal- och vattenverkets kassa;

dels ock medgifva att, sedan af kanal- och vattenverkets inkomster guldits kostnaden för verkets förvaltning jämte utgifterna för nödiga underhålls- och förbättringsarbeten, äfvensom af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af årliga inkomsten, med undantag af hvad som inflyter för försäljning af tomter, må öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF.

Hjalmar Westring.

*Utdrag af protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å
Kristiania slott den 10 mars 1905.*

Närvarande:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve GYLDENSTOLPE,
Statsråden: WESTRING,
RAMSTEDT och
VIRGIN.

Departementschefen statsrådet Westring yttrade:

Genom nådig proposition den 15 april 1904 (n:o 113) föreslog
Kungl. Maj:t Riksdagen att

Kungl.
proposition
1904.

ej mindre, med godkännande af upprättadt förslag till kontrakt
angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Troll-
hätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom,
medgifva, att Kungl. Maj:t finge i enlighet med samma kontrakt träffa
öfverenskommelse med kanalbolaget om förvärfvande för statsverkets
räkning af den i kontraktet angifna egendom, äfvensom bemyndiga
fullmäktige i riksgäldskontoret att verkställa likviden i enlighet med
kontraktet,

än äfven medgifva, dels att kanalverket med hvad till detsammas

drift erfordrades i jord, byggnader, inventarier, materialier m. m. finge ställas under förvaltning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen,

dels att till bestridande af kostnaden för denna förvaltning finge utaf kanalverkets inkomster tillsvidare användas ett belopp af högst 120,000 kronor om året,

dels att, sedan af kanalverkets inkomster guldits såväl nyssnämnda förvaltningskostnad som ock utgifterna för kanalverkets underhåll jämte hvad därmed ägde sammanhang samt af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af den årliga inkomsten af kanalverket finge öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden,

dels ock att, beträffande de i köpet ingående delar af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan samt det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, samma områden finge, intill dess utredning hunnit verkställas såväl i fråga om villkoren för upplåtelse från dessa områden som beträffande arrendevillkoren för redan upplåtna tomter, sedan gällande arrendekontrakt gått till ända, stå under den förvaltning, som af Kungl. Maj:t bestämdes, och kostnaden för förvaltningen utgå af inflytande tomt- och andra afgifter.

Riksdagskrif-
velse 1904.

Uti skrifvelse den 19 maj 1904 (n:o 161) anmälde Riksdagen sitt beslut i anledning af denna framställning och yttrade därvid, att Riksdagen, som ansåge den föreslagna öfverenskommelsen med bolaget vara för statsverket antaglig, funnit sig böra godkänna densamma. Beträffande förvaltningen af den egendom, som sålunda skulle af staten inköpas, erinrade Riksdagen, att Kungl. Maj:t i den nådiga propositionen omförmält, att rörande förvaltningen af de i köpet ingående såsom jordbruksfastigheter utarrenderade hemman och lägenheter särskilda bestämmelser icke syntes erforderliga, enär i detta hänseende föreskrifterna i kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner vore på dem tillämpliga; och förklarade sig Riksdagen icke hafva något att erinra emot afsikten att ställa dessa fastigheter under domänstyrelsens förvaltning. Däremot ansåg Riksdagen den af Kungl. Maj:t i öfrigt föreslagna anordningen icke fullt lämplig. Dels hade det, säger Riksdagen, syntes Riksdagen, som om så väl kanalverket som de till stadsplanen redan utlagda eller till dennas framtida utvidgning afsedda områdena allt framgent borde stå under en och samma förvaltning, enär eljest möjligen en del frågor skulle kunna af den ena förvaltningen handläggas på ett sätt, som kunde medföra olägenheter för den andra, dels kunde det enligt Riks-

dagens mening ej vara lämpligt att åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som så godt som uteslutande vore en kontrollerande myndighet, uppdraga förvaltningen af en så pass omfattande affärsrörelse som Trollhätte kanal- och slussverk, och ansåge Riksdagen med anledning däraf, att med det slutliga ordnandet af förvaltningen af kanalverket samt tomtområdena borde anstå, till dess Kungl. Maj:t framlagt ett för den affärsrörelsen mera betryggande förslag än det då föreliggande. Under tiden syntes det provisoriska ordnandet af förvaltningen så i det ena som det andra hänseendet kunna öfverlämnas åt Kungl. Maj:t, hvarvid det belopp af högst 120,000 kronor om året, som af kanalverkets inkomster äskats för dettas förvaltning, syntes kunna anses tillräckligt jämväl för förvaltningen af tomtområdena. Med hänsyn slutligen till den utredning rörande frågorna om tomtupplåtelsen, hvilken Kungl. Maj:t förklarar sig ännu låta verkställa, uttalade Riksdagen, som jämväl funnit en dylik undersökning nödig, den förvissning, att uti det förslag, som Kungl. Maj:t efter fullbordad utredning komme att för Riksdagen framlägga, tillbörlig hänsyn skulle tagas till de nuvarande tomtinnehafvarnas befogade intressen.

Riksdagen tillkännagaf således, att Riksdagen på det sätt bifallit Kungl. Maj:ts förslag, att Riksdagen

ej mindre, med godkännande af omförmälda förslag till kontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom, medgifvit, att Kungl. Maj:t finge i enlighet med samma kontrakt träffa öfverenskommelse med kanalbolaget om förvärfvande för statsverkets räkning af den i kontraktet angifna egendom, äfvensom bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att verkställa likviden i enlighet med kontraktet,

än äfven medgifvit, dels att såväl kanalverket med hvad till det-sammans drift erfordrades i jord, byggnader, inventarier, materialier m. m. som de i köpet ingående delar af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan samt det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området finge, intill dess annorlunda blefve beslutadt, stå under den förvaltning, som af Kungl. Maj:t bestämdes,

dels att till bestridande af kostnaden för denna förvaltning finge utaf kanalverkets inkomster tills vidare användas ett belopp af högst 120,000 kronor om året,

dels ock att, sedan af kanalverkets inkomster guldits såväl nyssnämnda förvaltningskostnad som ock utgifterna för kanalverkets under-

håll jämte hvad därmed ägde sammanhang samt af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af den årliga inkomsten af kanalverket finge öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden.

Köpets verk-
ställighet
m. m.

Sedan jag, på grund af nådigt bemyndigande, den 31 maj 1904 å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar undertecknat öfverlämnade kontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom, behagade Kungl. Maj:t vid ärendets förnyade föredragning den 17 därpåföljande juni tillsätta två kommittéer med uppdrag, den ena att uppgöra förslag till bestämmelser rörande förvaltningen genom en för ändamålet tillsatt styrelse af så väl kanalverket med den för detsamma drift erforderliga fasta och lösa egendom som ock de i köpet ingående delar af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan samt det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, och den andra att verkställa utredning i fråga om villkoren för upplåtelse till enskilda af de från nya Trollhätte kanalbolag förvärfvade, till tomter indelade eller afsedda områden.

De båda kommittéerna hafva inkommit med utlåtanden och förslag, den förra den 8 november 1904 och den senare den 22 i samma månad.

Öfver det förra förslaget har väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande inhämtats.

Kommitté-
förslag om
förvaltningen.

Den kommitté, som fått i uppdrag att afgifva förslag till bestämmelser rörande förvaltningen af kanalverket jämte tillhörande egendom, anför följande.

Vid uppgörande af sitt förslag hade kommittén icke kunnat undgå att fästa uppmärksamheten därpå, att en elektrisk kraftstation för användande af den staten tillhörande vattenkraften i Trollhättan omedelbart borde komma till utförande för statens räkning. Platsen för denna anläggning syntes med nödvändighet blifva i kanalens omedelbara närhet. En sådan anläggning borde afse att i främsta rummet vid kraftstationen lämna elektrisk kraft åt industriidkare eller andra, hvilka ville därifrån leda kraft till sina anläggningar. Vid detta förhållande ansåge sig kommittén böra utgå därifrån, att åt den styrelse, som kunde komma att inrättas för Trollhätte kanal, lämpligen kunde lämnas i uppdrag jämväl anläggningen och förvaltningen af den elektriska kraftstationen.

Omfattningen af de göromål, som kanalens förvaltning medförde äfven under tiden för en blifvande ombyggnad af kanalen, utgjorde

icke något hinder för att åt kanalverkets styrelse gifva i uppdrag att för kronans räkning låta anlägga och förvalta den närbelägna elektriska kraftstationen.

Göromålen vid bådadera anläggningarna vore ock hvarandra lika däri, att de afsåge förvaltningen för statens räkning af en industriell anstalt. Då staten genom öfvertagande af den jordegendom, hvilken tillhört aktieägarna i nya Trollhätte kanalbolag enskildt, blifvit ägare af mark, hvarå industriella anläggningar med fördel läte sig anordnas för användning af elektrisk drifkraft, häntad från Trollhättefallen, skulle det sannolikt ej sällan komma att inträffa, att förhandlingar från kronans sida med enskilda angående upplåtelse af elektrisk drifkraft blefve förknippade med förhandlingar angående upplåtelse af kronans mark till den anläggning, som skulle använda drifkraften. Fördelen däraf att i sådana fall samma styrelse hade att föra förhandlingar angående upplåtelse af så väl det ena som det andra slaget vore uppenbar, och då afsikten vore, att styrelsen för kanalverket skulle förvalta den mark, som, angränsande kanalen, lämpade sig för angifna ändamål, låge äfven däri ett skäl för öfverlämnande åt denna styrelse af förvaltningen af den elektriska kraftstationen.

Vid dessa förhållanden och då sammanförandet i en styrelses hand af förvaltningen af såväl kanalen med till densamma hörande jord, som den elektriska kraftstationen icke syntes i öfrigt medföra någon olägenhet, kunde genom en sådan anordning en lämplig styrelse för båda anläggningarna erhållas med minsta kostnad för statsverket.

Den verksamhet för statens räkning, hvilken skulle tillkomma styrelsen med afseende å de båda anläggningarna, vore enligt kommitténs uppfattning i mycket likartad den verksamhet, som utöfvades af styrelsen för ett större affärsföretag, tillhörande enskilda. En sådan anordning af styrelsen syntes därför kommittén vara lämplig, att, med bibehållande af de bestämmelser för styrelsen, hvilka kräfdes af de båda anläggningarnas egenskap af statsinstitutioner, denna styrelse i någon mån anordnades efter de grunder, som af enskilda i liknande fall följdes. Kommittén ansåge följaktligen, att *styrelsen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk*, med hvilken benämning den gemensamma styrelsen för Trollhätte kanalverk med dithörande jord och den elektriska kraftstationen syntes lämpligen kunna betecknas, borde bestå af en ledamot, utsedd på viss tid med en befogenhet, i viss mån motsvarande den, som i enskilda affärsföretag vanligen tillkomme en disponent eller verkställande direktör, och ett visst antal ledamöter, likaledes utsedda på viss tid och

tagande del i afgörandet af de viktigare ärenden, hvilka enligt instruktion vore styrelsen in pleno förbehållna. Benämningen å förstnämnda ledamot syntes lämpligen kunna blifva *öfverdirektör*. Antalet ledamöter i styrelsen förutom öfverdirektören syntes böra bestämmas till fyra, och hade kommittén, då den föreslagit detta antal, tänkt sig, att af styrelsens ledamöter en särskildt skulle äga erfarenhet i handläggning af allmänna ärenden, en äga tekniska insikter samt två vara industriidkare eller andra affärsmän, särskildt representerande trafikanterna, den ene med hufvudsakliga intressen å orter belägna nedanom kanalen och den andre med sådana intressen å orter ofvanom densamma.

Inom styrelsen skulle ordförande förordnas af Kungl. Maj:t.

Då öfverdirektören, förordnad allenast på viss tid, saknade och i hvarje fall icke heller borde hafva sådan förvissning om bibehållande intill uppnådd pensionsålder af tjänsten, som innehafvande af statstjänst i allmänhet medförde, måste, därest sannolikhet skulle förefinnas att till denna befattning erhålla fullt lämplig person, aflönings- och pensionsförhållandena för öfverdirektören ordnas på annat sätt än det i fråga om statstjänst vanliga.

Beloppet af de honom tillkommande löneförmåner syntes böra bestämmas i någon mån motsvarande disponerarfvodet i större affärsföretag, hvarvid det ur flera synpunkter syntes vara lämpligt att låta löneförmånen utgå dels i form af ett fast arfvode dels såsom tantiem å den vid kanal- och vattenverket uppkommande nettovinsten för hvarje år. Då denna tantiem, bland annat, hade till ändamål att uppbringa öfverdirektörens löneförmåner utöfver det fasta arfvodet till ett belopp, som kunde anses erforderligt för vinnande af angifna syfte, ansåge kommittén densamma böra utgå efter procentsatser i viss mån sjunkande med nettovinstens stigande, hvarigenom allt för stora växlingar i öfverdirektörens löneförmåner skulle förebyggas.

Med tillämpning af dessa grunder och under förutsättning att, intill dess den elektriska kraftstationen blifvit anlagd och fullbordad, öfverdirektören, i stället för den tantiem, som därefter af den behållna inkomsten från kraftstationen syntes böra till honom utgå, komme att, på grund af det ansvarsfulla arbete, som anläggningen af denna för honom medförde, åtnjuta ett särskildt arfvode, utgående från det anslag, som för kraftstationens anläggning kunde komma att anvisas, hade kommittén funnit öfverdirektörens löneförmåner å kanalverkets stat böra bestämmas till dels arfvode, 10,000 kronor, dels ock tantiem å netto-behållningen af kanalverkets rörelse, beräknad till 4 % å hvad af netto-

behållningen ej öfverstege 50,000 kronor, till 3 % å hvad öfverstege 50,000 men icke 100,000 kronor samt till 2 % å hvad öfverstege 100,000 kronor.

Därjämte syntes böra tillkomma öfverdirektören fri bostad och vedbrand, och upplyste kommittén, att tillgång till bostad för öfverdirektören kunde beredas i Trollhättan, utan att någon nybyggnad därpå förleddes.

Öfverdirektörens pensionsförhållanden syntes böra ordnas så, att han dels efter vissa tjänstår utan hänsyn till uppnådd lefnadsålder skulle vara berättigad till full pension, hvilken lämpligen syntes kunna bestämmas till 6,000 kronor, dels så att, därest han antingen på grund af sjukdom af sådan beskaffenhet, att den gjorde honom för framtiden oförmögen att sköta sin befattning, eller ock utan egen begäran eljest före uppnådd pensionsålder afginge från sin befattning utan att genom tjänstefél hafva förverkat densamma, han erhöle någon ersättning, hvilken lämpligen syntes kunna utgå under formen af afkortad pension.

Då näppeligen kunde antagas att till öfverdirektör någon blefve förordnad, hvars ålder afsevärdt understege 40 år, och enligt kommitténs förslag förordnande för öfverdirektör skulle gifvas på 6 år i sänder, syntes antalet tjänstår, hvilka skulle berättiga öfverdirektör till full pension, ej böra sättas högre än till 24 år.

I fråga om den afkortade pensionen syntes i öfverensstämmelse därmed densamma, hvilken icke borde sättas lägre än till 4,500 kronor, böra bestämmas till detta belopp, om entledigandet ägt rum före eller vid 12 tjänstår, och utgå med 5,000 kronor efter 12 men före eller vid 18 tjänstår samt med 5,500 kronor efter 18 men före 24 tjänstår.

För öfriga styrelseledamöter syntes, då deltagande i styrelsegöromålen antagligen för dem i regeln icke kunde komma att medföra synnerligt besvär eller i afsevärd mån upptaga deras tid, vara erforderligt endast ett ersättningsbelopp motsvarande vanligt styrelsearfvode i enskilda affärsföretag af liknande omfattning, i hvilket afseende ett arfvode för en hvar af dessa ledamöter af 1,500 kronor jämte reseersättning syntes vara tillräckligt.

För förande af protokoll vid styrelsens sammanträden och för uppsättande af från styrelsen utgående expeditioner syntes ett arfvodesbelopp af 600 kronor böra upptagas i kanalverkets stat.

För kanalens skötsel vore för närvarande anställd följande personal med nedan angifna löneförmåner:

	Kontant af löning.	Ålderstillägg.	Pension efter sammanlagdt 95 lefnads- och tjänstår.
1 mekanikus.....	5,000	— {Två å 500 kronor, det ena efter fem och det andra efter inalles tio års innehafvande af tjänsten med godt vitsord.}	4,600 —
1 kamrerare och materialförvaltare.....	4,500	— d:o d:o	4,200 —
1 kontrollinspektör, tillika bokhållare.....	2,500	— {Två å 300 kronor, det ena efter fem och det andra efter inalles tio års innehafvande af tjänsten med godt vitsord.}	2,400 —
1 bokhållare.....	1,800	— d:o d:o	1,800 —
1 ".....	1,600	— d:o d:o	1,600 —
1 kanalinspektör i Vänersborg.....	2,200	— d:o d:o	2,200 —
1 " vid Brinkebergskulle.....	2,200	— d:o d:o	2,200 —
1 " vid Ström.....	2,200	— d:o d:o	2,200 —

Efter kanalverkets öfvergång till staten syntes enligt kommitténs uppfattning, intill dess en ombyggnad af kanalen eller anläggning af en ny kanal ifrågakomme och ovillkorligen erfordrade ökad tekniskt biträde, för kanalens skötsel hufvudsakligen samma tjänstepersonal, som den för närvarande anställda, vara behöflig allenast med följande jämförelser.

Nödig kassakontroll erfordrade anställandet af en särskild kassör, helst enligt kommitténs förslag någon kassadirektör icke skulle finnas bland styrelsens ledamöter. Kassörens åliggande skulle blifva att emottaga och kvittera alla ingående medel, verkställa ifrågakommande utbetalningar samt föra kassaboken, hvaremot kassakontrollboken skulle föras af kamreraren.

Från kamreraren syntes skyldigheten att vara materialförvaltare böra öfverflyttas å kontrollinspektören, hvilkens öfriga göromål medgäfvade en sådan öfverflyttning.

Tredje bokhållarplatsen syntes kunna indragas och ersättas genom förordnande af en extra bokhållare under seglationstiden.

Kanalinspektorsplatsen i Vänersborg, vid hvilken station göromålen vore af ringa omfattning, syntes lämpligen kunna indragas vid nuvarande innehafvarens afgang, och kanalinspektorens åligganden därstädes, under tillsyn af kanalinspektoren vid Brinkebergskulle, ombesörjas mot ett särskildt arfvode af någon bland kanalbetjante såsom stationsmästare.

De aflöningsförmåner, hvilka för närvarande utginge till tjänstemännen vid kanalverket, syntes vara väl afpassade och borde därför i det hela bibehållas i den blifvande staten för kanalverket. Aflöningsförmånerna för kassören kunde lämpligen upptagas till samma belopp, som för närvarande utginge till kontrollinspektoren, hvilken tillika vore bokhållare.

Då kommittén vore af den uppfattning att, i öfverensstämmelse med hvad vanligast vore fallet, pensionen för ifrågavarande tjänstemän borde sättas lika med den egentliga lönen, däri jämväl inbegripna ålderstilläggen, hade fördelningen af aflöningsförmånerna i lön och tjänstgöringspenningar skett med hänsyn till beloppet af den pension, som enligt kommitténs mening borde till de särskilda tjänstinnehafvarna utgå. Därvid hade kommittén ansett de pensionsbelopp, som för närvarande förefunnes vid de olika tjänstebefattningarna, böra bibehållas, allenast med det undantag att pensionsbeloppet för öfveringenjören, hvilken benämning kommittén använt i stället för mekanikus, föreslagits till 4,500 kronor, under det att för närvarande pension till mekanikus vid kanalen utginge med 4,600 kronor.

Hvad pensionsåldern åter vidkomme, vore för närvarande de vid kanalverket anställda tjänstemän pensionsberättigade, då de uppnått sammanlagdt 95 lefnads- och tjänstår. Kommittén ansåge emellertid, att vid detta liksom i allmänhet vid statens verk pensionsrätt icke borde inträda före uppnådda 65 lefnadsår.

Då antagligt vore, att öfveringenjören först vid högre ålder än den för inträde i statens tjänst vanliga finge anställning vid kanalverket, och möjlighet borde förefinnas att besätta öfveringenjörsp platsen med lämplig person, oafsedt om denne förut varit i statens tjänst eller icke, syntes för pensionsrätt för öfveringenjören tjänståren icke böra sättas högre än till 30. För öfriga tjänstemän åter syntes den vanliga fordran å 35 tjänstår böra bibehållas.

Hvad öfriga villkor och bestämmelser för åtnjutande af de föreslagna löneförmånerna anginge, syntes dessa böra uppställas i hufvudsaklig likhet med de bestämmelser, hvilka af Riksdagen gifvits vid senast fastställda lönestater.

Däribland hade kommittén intagit föreskriften, att tjänstnehafvare skulle såsom bidrag till kostnader för beredande af pension erlægga en pensionsafgift, hvars belopp kommittén beräknat såväl för öfverdirektören som för tjänstemännen enligt de grunder, som af senaste kommittén för ordnandet af det civila pensionsväsendet blifvit följda, och hvilka af senaste Riksdag tillämpats å då fastställda lönestater såsom allmänna läroverkens stat och tullstaten.

Enligt sålunda angifna grunder hade kommittén upprättat följande förslag till aflöningsstat jämte öfvergångsstat:

A. Aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanalverk.

	L ö n .		Tjänstgöringspenningar.		Summa arfvode.		
1 öfverdirektör.....	—	—	—	—	10,000	—	
1 ledamot af styrelsen.....	—	—	—	—	1,500	—	
3 ledamöter » »	—	—	—	—	4,500	—	
1 protokollsförare	—	—	—	—	600	—	
1 öfveringenjör.....	3,500	—	1,500	—	5,000	—	} Lönen kan höjas efter 5 år med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 kamrerare	3,200	—	1,300	—	4,500	—	
1 kassör, tillika bokhållare	1,800	—	700	—	2,500	—	
1 kontrollinspektör och materialförvaltare, tillika bokhållare.....	1,800	—	700	—	2,500	—	} Lönen kan höjas efter 5 år med 300 kronor och efter 10 år med ytterligare 300 kronor.
1 bokhållare.....	1,200	—	600	—	1,800	—	
1 kanalinspektör (vid Ströms station)	1,600	—	600	—	2,200	—	
1 » (vid Brinkebergskulle station).....	1,600	—	600	—	2,200	—	

Anm. 1. Öfverdirektören, öfveringenjören, kamreraren, kassören, kontrollinspektören, bokhållaren samt kanalinspektörerna åtnjuta förmånen af fri bostad och vedbrand samt de i Trollhättan boende elektrisk belysning, allt efter styrelsens bestämmande.

Anm. 2. Öfverdirektören äger uppbära tantiem å nettobehållningen af kanalverkets rörelse, sådan denna behållning, efter det räkenskaperna för året blifvit avslutade och af revisorerna granskade, af Kungl. Maj:t bestämmes, och skall denna tantiem utgå med 4 procent å hvad af

nettobehållningen icke öfverstiger 50,000 kronor, 3 procent å hvad öfverstiger 50,000 kronor, men icke 100,000 kronor, samt 2 procent å hvad öfverstiger 100,000 kronor.

Anm. 3. Felräkningspenningar tillkomma kassören med 500 kronor samt en hvar af kontrollinspektoren och bokhållaren med 150 kronor, allt för år räknadt.

Anm. 4. Så länge kanalinspektörerna vid Ströms och Brinkebergskulles stationer äga uppbära provision, den förre å honom af Göteborgs hamnstyrelse och den senare å honom af styrelsen för betryggande af sjöfarten å Vänern anförtrodd uppbörd, afdragas från hvarje års lön 60 procent af det belopp, hvarmed provisionen under nästföregående år öfverstigit för kanalinspektören vid Ströms station 1,200 kronor och för kanalinspektören vid Brinkebergskulles station 1,000 kronor, dock att i intet fall detta afdrag må ske för någondera af dem med större belopp än 1,200 kronor.

Anm. 5. För åtnjutande af de i aflöningsstaten för öfverdirektören uppförda aflöningsförmåner skola gälla följande villkor och bestämmelser:

att öfverdirektören skall vara bosatt i Trollhättan eller dess omedelbara närhet;

att innehafvare af öfverdirektörsbefattningen skall ej mindre vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden, som kan varda föreskrifven, än äfven, i händelse beslut fattas om anläggning af en elektrisk kraftstation vid Trollhättan, vara pliktig, att mot den särskilda ersättning, som kan blifva bestämd, fullgöra de åligganden beträffande kraftstationens anläggning och förvaltning, som åt öfverdirektören kunna blifva öfverlämnade;

att med öfverdirektörsbefattningen icke må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den vid pröfning af Kungl. Maj:t befinnes icke vara hinderlig för fullgörandet af tjänstgöringen vid kanal- och vattenverket;

att, där öfverdirektör beviljats ledighet och vikarie för honom förordnats, på pröfning af Kungl. Maj:t beror, huru stor del af arfvodet skall till vikarien afstås;

att öfverdirektör, hvilken i minst 24 år innehaft öfverdirektörs förordnande, skall var berättigad att i pension uppbära 6,000 kronor;

att den öfverdirektör, hvilken, innan han uppnått 24 tjänstår, antingen på grund af sjukdom befinnes till nöjaktig vidare tjänstgöring oförmögen eller ock utan egen begäran nödgas afgå från sin befatt-

ning, utan att på grund af tjänstefel hafva förverkat densamma, skall vara berättigad att i pension uppbära 4,500 kronor, där afgangen sker före eller vid 12 tjänstår, 5,000 kronor, där afgangen sker efter 12 men före eller vid 18 tjänstår, samt 5,500 kronor, där afgangen sker efter 18 men före 24 tjänstår;

att öfverdirektör, där han före utgången af den tid, erhållet förordnande afser, befinnes af sjukdom oförmögen till vidare nöjaktig tjänstgöring, skall vara underkastad skyldighet att afgå mot åtnjutande af det pensionsbelopp, som enligt nyss angifna bestämmelser honom tillkommer; samt

att såsom pensionsafgift skall å det för öfverdirektören bestämda arfvodet afdragas och till statsverket ingå ett belopp af 360 kronor.

Anm. 6. För åtnjutande af ofvan i aflöningsstaten för öfveringenjören, kamreraren, kassören, kontrollinspektoren, bokhållaren och kanalspektorererna uppförda begynnelseaflöning med därtill hörande ålderstillägg skola gälla följande allmänna villkor och bestämmelser:

att tjänstinnehafvaren skall vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden, som kan varda föreskrifven;

att med tjänst vid kanal- och vattenverket ej må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat ej heller annan tjänstbefattning, med mindre den vid pröfning i stadgad ordning befinnes icke vara hinderlig för fullgörandet af tjänstgöringen vid kanal- och vattenverket;

att tjänstgörings- och felräkningspenningar få uppbäras endast för den tid, befattningshafvande verkligen tjänstgjort, dock att han jämväl under tjänstledighet under sammanlagdt högst 30 dagar af samma kalenderår äger uppbära de för tjänsten anslagna tjänstgörings- och felräkningspenningar;

att den, som undfår ledighet under mer än 30 dagar af samma kalenderår, äger, därest han af sjukdom hindras att sin befattning förrätta, uppbära hela lönen; undfår han ledighet för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter eller särskildt uppdrag, eller är han från tjänstgöring afständig eller eljest lagligen förhindrad att befattningen sköta, kan han förpliktas att utöfver tjänstgörings- och felräkningspenningarna af aflöningen afstå så mycket, som för tjänstens uppehållande under tiden ytterligare erfordras eller eljest pröfvas skäligt;

att den, som är sjuk i följd af kroppsskada, ådragen i tjänstutöfning, äger under högst sex månader uppbära samtliga aflöningsför-

måner oafkortade samt efter denna tid det belopp af aflöningsförmåner, som af Kungl. Maj:t bestämmes;

att, om tjänstinnehafvare aflider i följd af olyckshändelse under tjänstutöfning, ett belopp motsvarande en månads aflöning skall såsom begrafningshjälp tilldelas stärbhuset;

att med afseende å rätt till ålderstillägg tjänstinnehafvare indelas i följande grader, nämligen:

Andra graden: öfveringenjören och kamreraren;

Första graden: kassören,
bokhållarna samt
kanalinspektörerna;

att rätt till första ålderstillägget inträder efter fem år och rätt till andra ålderstillägget efter tio år, sedan tjänstinnehafvaren tillträdtt innehafvande tjänst, eller tjänst tillhörande samma ålderstilläggsgrad, under villkor att tjänstinnehafvaren under mer än fyra femtedelar af den tjänstgöringstid, som erfordras för att vinna nämnda uppflyttning, med nit och skicklighet bestridt sin egen eller på grund af förordnande annan statens tjänst eller ock fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke må föras honom till last den tid han åtnjutit sådan kostnadsfri ledighet, som härofvan finnes angifven;

att hvart och ett af dessa ålderstillägg ej får tillträdas förr än vid början af kalenderåret näst efter det, hvarunder den stadgade tjänståldern blifvit uppnådd, börande löntagaren därvid tillgodoräknas den tid, som må hafva förflytit från hans tillträde till motsvarande befattning hos nya Trollhätte kanalbolag;

att löntagare, som befordras till tjänst i andra ålderstilläggsgraden från tjänst i den första, må tillgodoräknas den tid intill fem år, under hvilken han må hafva innehaft och bestridt tjänst i sistnämnda grad, sedan han där intjänt stadgad tid för rätt till båda ålderstilläggen;

att löntagare, hvilken, då han intjänt stadgad tid för erhållande af ålderstillägg, redan uppnått den lefnads- och tjänstålder, som berättigar honom till pension, icke må samma ålderstillägg tillträda;

att tjänstinnehafvare skall vara förpliktad att, öfveringenjören då han uppnått 65 lefnads- och minst 30 tjänstår samt annan tjänstinnehafvare då han uppnått 65 lefnads- och minst 35 tjänstår, med oafkortad lön såsom pension från befattningen afgå, Kungl. Maj:t eller styrelsen, där det tillkommer styrelsen att afskedet utfärda, dock obe-

taget att låta med detsamma anstå, därest och så länge den pensionsberättigade pröfvas kunna i befattningen på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma kvarstå; skolande vid beräkning af tjänståren inräknas den tid, under hvilken tjänstinnehafvaren kan hafva varit anställd såsom tjänsteman hos nya Trollhätte kanalbolag;

att tjänstinnehafvaren skall vara skyldig underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som kunna varda stadgade, samt

att, intill dess ny allmän författning angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension trädt i kraft, å de bestämda löneförmånerna för en hvar af förut nämnda tjänstemän skola afdragas och till statsverket ingå följande belopp nämligen:

för öfveringenjören			
vid lön utan	ålderstillägg	160 kronor
» »	med ett	»	180 »
» »	med två	»	200 »
för kamreraren			
vid lön utan	ålderstillägg	135 »
» »	med ett	»	155 »
» »	med två	»	175 »
för kassören och kontrollinspektoren			
vid lön utan	ålderstillägg	55 »
» »	med ett	»	65 »
» »	med två	»	75 »
för bokhållaren			
vid lön utan	ålderstillägg	35 »
» »	med ett	»	45 »
» »	med två	»	55 »
för kanalinspektor			
vid lön utan	ålderstillägg	50 »
» »	med ett	»	60 »
» »	med två	»	70 »

Anm. 7. Tjänsteman, som vid kanalverkets öfvertagande af Kungl. Maj:t och kronan är där anställd och enligt § 12 i det emellan Kungl. Maj:t och kronan och nya Trollhätte kanalbolag den 31 maj 1904

afslutade kontrakt äger rätt att utan minskning i honom tillkommande aflönings- och pensionsförmåner öfvergå i statsverkets tjänst, äger ej, så framt han icke före den 1 januari 1906 förklarar sig villig ingå på den nya staten, uppbära andra löne- eller pensionsförmåner än dem, som genom nämnda kontrakt blifvit honom tillförsäkrade.

B. Öfvergångsafföningstat.

	Kontant aflöning.	Ålderstillägg.	Pension efter sammanlagdt 95 lefnads- och tjänstår.
Kanalinspektoren i Vänersborg Axel Hjalmar Ossian Schagerström	2,200 —	(Två å 300 kronor det ena efter fem och det andra efter inalles tio års inne- hafvande af tjänsten med godt vitsord)	2,200 —
Föreståndarinnan för flickslöjdskolan Sigrid Magda- lena Cecilia Lagercrantz	900 —		800 —

Till tjänsteman, hvilken enligt 12 § i det emellan Kungl. Maj:t och kronan samt kanalbolaget den 30 maj 1904 afslutade kontrakt äger rätt att utan minskning i honom tillkommande aflöningsförmåner öfvergå i statsverkets tjänst och förklarar sig icke vilja ingå på den nya staten, skall aflöningen utgå enligt bestämmelserna i nämnda kontrakt.

Kommittén yttrar vidare.

I de af Riksdagen under senare tider fastställda stater, till exempel för statens järnvägar, telegrafverket, postverket med flera, lämnades från statsverket under en eller annan form bidrag till pensioner för tjänstemännens änkor och oförsörjda barn. Billigheten syntes därför kräfva, att äfven de vid kanalverket anställda tjänstemän komme i åtnjutande af något statsunderstöd för nämnda ändamål.

Antalet af dessa tjänstemän vore emellertid så ringa, att upprättandet af egen änke- och pupillkassa för dem icke kunde ifrågakomma, och icke heller syntes utsikt förefinnas, vare sig att inträde kunde för dem beredas i någon förutvarande af staten understödd änke- och pupillkassa, eller att staten själf skulle åtaga sig pensionering af deras änkor och oförsörjda barn. Vid sådant förhållande hade kommittén ansett en lämplig utväg för uppnående af det åsyftade ändamålet kunna

vinnas därigenom, att till de tjänstemän, hvilka i allmänna änke- och pupillkassans premieafdelning vunnit delaktighet för beredande af pension åt efterlevande änka och oförsörjda barn, från statsverket lämnades ett bestämdt bidrag till årspremier.

Kommittén hade härvid icke förbisett, att enligt allmänna änke- och pupillkassans reglemente den, som vid ansökan om inträde befunnes vara behäftad med mycket svår sjukdom, icke erhöle inträde i kassan och att sålunda i sådant fall den af kommittén föreslagna anordningen icke ledde till målet, men till ett sådant sällsynt undantagsfall syntes i detta sammanhang hänsyn icke behöfva tagas.

Vid beräkningen af storleken af det bidrag, hvilket skulle för änkepensioneringen från statsverket lämnas, hade kommittén utgått därifrån, att begynnelsepensionen till änka och oförsörjda barn skulle uppgå för öfveringenjörens och kamrerarens till 750 kronor och för öfriga tjänstemäns till 500 kronor, hvilka begynnelsepensioner på grund af villkoren i allmänna änke- och pupillkassans premieafdelning komme att stiga i förhållande till den tid mannen lefde efter inträdet i kassan. Då premierna i kassan vore växlande och utginge i förhållande till såväl mannens som hustruns ålder vid inträdet, måste, vid en beräkning af premiernas storlek, man utgå från sannolika medeltalet dels af mannens inträdesålder dels ock af åldersskillnaden emellan mannen och hustrun. Af kommittén hade antagits såsom mannens sannolika ålder vid inträdet 40 år för öfveringenjören och 30 år för öfriga tjänstemän och såsom sannolikt medeltal för åldersskillnaden emellan man och hustru fem år.

Under förenämnda antaganden skulle årliga premien, då sådan erlades, så länge under försäkringstagarens lifstid pensionären lefde, blifva för öfveringenjören 300 kronor, för kamreraren 270 kronor och för öfriga tjänstemän 170 kronor. Halfva beloppet af de sålunda beräknade årspremierna syntes kommittén lämpligen kunna bestämmas såsom statens bidrag. Därvid syntes dock böra fästas de villkor, att tjänstemannen själf för ifrågavarande ändamål bidroge med minst lika stort belopp och att tjänstemannens andel i premierna afdroges å hans lön eller pension.

Kommittén föresloge därför,

att i staten upptoges ett belopp af 710 kronor att användas såsom bidrag till pensionsafgifter å premieafdelningen i allmänna änke- och pupillkassan för tjänstemännens vid Trollhätte kanalverk änkor och oförsörjda barn med 150 kronor till öfveringenjören, 135 kronor till kamreraren samt 85 kronor till hvar och en af öfriga tjänstemän, med

villkor att tjänstemannen bidroge till pensionspremien till minst lika belopp som statsbidraget och medgäfvde, att hans bidrag till pensionspremien afdroges å den honom tillkommande lön eller pension.

I aflöningsstaten borde, yttrar kommittén vidare, förutom redan omfördälda anslag, upptagas anslag till arfvoden för e. o. tjänstemän, för biträden vid kontrollräkning och siffergranskning samt för stationsmästare och biträden åt kanalinspektorerne. Med anledning af hvad för närvarande utginge för sådant ändamål syntes beloppet af detta anslag kunna sättas till 4,600 kronor.

Vidare borde i nämnda stat upptagas anslag till aflönande af kanal-, bro- och slussvakter samt till material- och nattvakter. Dessa vakter hade ditills antagits genom kontrakt med tre månaders uppsägnings-tid, och bestämdes i kontrakten, bland annat, att kanalbetjänt, som varit i kanalbolagets tjänst i 25 år, ägde, där sammanlagda antalet af hans lefnads- och tjänstår uppginge till 85, erhålla en pension af 300 kronor om året, och, där detta icke vore fallet, efter direktionens bepröfvande kunde erhålla i pension så många åttiofemtedelar af 300 kronor, som svarade mot sammanlagda antalet af hans lefnads- och tjänstår, äfvensom att änka efter kanalbetjänt, som affidit, under det han vore i tjänst eller uppbure pension, kunde, så länge hon lefde ogift, tilldelas i pension högst så många åttiofemtedelar af 200 kronor, som svarade mot sammanlagda antalet af mannens lefnads- och tjänstår.

De vakter, hvilka vid kanalens öfvergång till staten funnes anställda, vore genom aftalet med nya Trollhätte kanalbolag försäkrade att bibehållas vid de i kontrakten bestämda förmåner; och enligt kommitténs uppfattning borde äfven hädanefter vakter antagas genom kontrakt i hufvudsak öfverensstämmande med de äldre kontrakten, hvarigenom åt sistnämnda vakter skulle gifvas samma förmåner med afseende å pension för sig och änka, som åtnjotes af de af kanalbolaget antagna vaktbetjante.

Kostnaden för de särskilda slagen af vaktbetjante utgjorde för närvarande omkring 41,000 kronor, och ett anslag af detta belopp syntes därför för dessa betjante böra i staten upptagas.

Aflöning till arbetsförmän, bogserångbåtsbefälhafvare och maskinister uppginge för närvarande till omkring 10,500 kronor, hvadan till deras aflöning borde i staten upptagas detta belopp. I likhet med vaktbetjante syntes äfven dessa böra antagas genom kontrakt och tillförsäkras motsvarande förmåner i fråga om pension för sig och änka.

Genom § 5 i aftalet med nya Trollhätte kanalbolag hade Kungl. Maj:t och kronan förpliktats att från tillträdesdagen öfvertaga ansvaret för pensioner och understöd till före detta direktörer, tjänstemän och betjante vid kanalverket med deras änkor och barn till ett belopp, i september månad 1904 uppgående till 11,269 kronor 88 öre. Därjämte skulle Kungl. Maj:t och kronan ansvara dels för ersättningar till strandägare utmed kanalen till ett belopp af omkring 6,700 kronor dels för afgifter till kyrkoherden, till skolläraren och till kyrkan till ett sammanlagdt belopp af omkring 2,600 kronor.

I utgiftsstaten för kanalverket syntes följaktligen böra upptagas för pensioner 11,269 kronor 88 öre och till ersättningar och onera 9,300 kronor.

Å omkostnadsstaten syntes böra upptagas följande poster i regeln beräknade efter medeltalet, hvartill de under senaste fem åren hade uppgått, nämligen:

Underhåll af kanalen med därtill hörande byggnader och anläggningar	kronor 50,000: —
Omkostnader för direktionsbyggnaden, tjänstemännens bostadslägenheter och ved för tjänstemännen.....	» 7,000: —
Förbättringsarbeten vid kanalen.....	» 10,000: —
Expenser.....	» 5,000: —
Resekostnader för styrelsens ledamöter och revisionskostnader	» 2,000: —
Diverse omkostnader: sjukunderstöd, läkarvård, medicin m. m.	» 2,520: 12

Enligt Riksdagens beslut skulle af kanalverkets inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnas 3,6 % å köpeskillingen, erlagd i svenska statens 3,6 % obligationer, i följd hvaraf i utgiftsstaten borde upptagas till räntor ett belopp af 208,800 kronor.

Hvad inkomsterna anginge, kunde kanalafgifterna efter nuvarande förhållanden beräknas uppgå till 500,000 kronor.

I den köpeskilling för Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom, hvarå ränta skulle af kanalverkets inkomster till riksgäldskontoret erläggas, inginge jämväl köpeskillingen såväl för tomterna vid Trollhättan som för den jord, hvilken skulle öfverlämnas till domänstyrelsens förvaltning. Vid nämnda förhållande syntes ej mindre tomtafgifterna än äfven den behållna afkastningen af sistnämnda jord böra användas såsom bidrag till ifrågavarande ränte-

likvid; och hade kommittén ansett inkomsten af arrenden och tomtören tillika med diverse andra smärre inkomster kunna upptagas till 15,000 kronor.

Då för närvarande icke vore afgjort, hvilka af nuvarande tjänstemän vid kanalverket komme att ingå på den nya lönestaten, kunde bland inkomsterna pensionsavgifter icke upptagas till högre belopp än 400 kronor, utgörande sådan afgift af öfverdirektören och kassören.

Sammanfattades utgifts- och inkomstposterna, sådana de af kommittén föreslagits, skulle utgifts- och inkomststaten för Trollhätte kanal- och vattenverk blifva följande:

Utgifter.

I. Aflöningsstaten:			
Styrelsens arfvoden	16,600: —		
Tjänstemännens aflöning	20,700: —		
Ålderstillägg	1,100: —		
Felräkningspenningar	800: —		
		39,200: —	
Arfvoden till e. o. tjänstemän, biträden för kontrollräkning och siffergranskning, stationsmästare och biträden åt kanalinspektörerna		4,600: —	
Aflöning och ved till kanal-, bro- och slussvakter samt material- och nattvakter (förslagsanslag)		41,000: —	
Aflöning till arbetsförmän, bogserbåtsbefälhafvare och maskinister (förslagsanslag)	10,500: —		
			95,300: —
II. Öfvergångsstaten:			
Kanalinspektoren i Vänersborg	2,200: —		
Slöjdlärarynnan	900: —		
		— —: —	3,100: —
III. Pensionsstaten:			
Pensioner		11,269: 88	
Bidrag till avgifter för änkors och barns pensionering		710: —	
			11,979: 88
		Transport	110,379: 88

			Transport	110,379: 88
IV. Ersättningar och onera:				
Ersättningar: Vänersborgs stad	3,000: —			
strandägare	<u>3,700: —</u>	6,700: —		
Onera: kyrkoherden	1,540: —			
skolläraren	560: —			
kyrkan	<u>500: —</u>	<u>2,600: —</u>	9,300: —	
V. Omkostnadsstaten (förslagsanslag).				
Underhåll af kanalen samt därtill hörande byggnader och anläggningar		50,000: —		
Omkostnader för direktionbyggnaden samt för bostadslägenheter och ved för öfverdirektören och tjänstemännen		7,000: —		
Förbättringsarbeten vid kanalen		10,000: —		
Expenser		5,000: —		
Resekostnader för styrelsens ledamöter och revisionskostnader		2,000: —		
Diverse omkostnader, sjukunderstöd, läkarvård, medicin m. m.		<u>2,520: 12</u>	76,520: 12	
VI. Räntor:				
Till riksgäldskontoret 3,6 % å kronor 5,800,000			208,800: —	
			<u>Kronor 405,000: —</u>	

Inkomster.

Kanalafgifter	500,000: —
Arrenden, tomtafgifter och diverse inkomster	15,000: —
Pensionsafgifter	400: —
Afdrag å kanalinspektörernas löner	<u>1,600: —</u>
	Kronor 517,000: —
Afgå utgifter	405,000: —
Nettobehållning	112,000: —

Tantien: 4 % å 50,000 = 2,000: —	
3 % å 50,000 = 1,500: —	
2 % å 12,000 = 240: —	3,740: —
Till handels- och sjöfartsfonden	kronor 108,260: —

Såsom redan i det föregående blifvit antydt vore kommitténs förslag i fråga om öfverdirektörens aflöningsförmåner å kanalverkets stat grundadt på den förutsättning, att öfverdirektören redan från början af sin tjänstgöring såsom öfverdirektör erhöle ett särskildt arfvode för befattning med anläggningen af en elektrisk kraftstation vid Trollhättan; och ville kommittén framhålla, att, med hänsyn till det maktpåliggande arbete, som i sådant afseende komme att blifva åt honom uppdraget, detta arfvode syntes lämpligen kunna bestämmas till ett årligt belopp af 6,000 kronor.

Vid sitt utlåtande fogade komittén jämväl förslag till instruktion för styrelsen samt karta öfver det område, som ansåges böra tillhöra kanal- och vattenverket.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har uti sitt öfver kommittéförslaget afgifna underdåniga utlåtande, hvilket är dagteckadt den 14 december 1904, anført följande.

Väg- och
vattenbygg-
nadsstyrel-
sens
utlåtande.

Kommitténs förslag syntes på ett betryggande sätt tillgodose det allmännas intressen och styrelsens sammansättning innebära trygghet för att de insikter på olika områden, som kunde anses erforderliga för en rationell skötsel af kanal- och vattenverket, blefve representerade, äfven om organisationsplanen innebure en ganska vidlyftig förvaltningsapparat med därpå följande rätt stora kostnader. Mot antalet ledamöter, som skulle af Kungl. Maj:t förordnas att tills vidare fungera, eller fyra, syntes intet vara att erinra, ehuru möjligen detsamma kunde inskränkas till tre, därpå en ordförande, en ledamot besittande tekniska insikter och en ledamot för industriens eller handelns intressen, då det kunde ifrågasättas, huruvida intressena behöfde så specialiseras, att representanter erfordrades för trafikanter från orter belägna nedanom och ofvanom kanalen.

Beträffande aflöningsförmånerna till verkställande direktören vore desamma visserligen föreslagna att utgå i väsentligt gynsammare mån än hvad hittills anvisats till ämbetsmän af motsvarande eller högre grad; men då å andra sidan förslaget vore uppgjort efter de förhållanden, som i allmänhet vore rådande vid större affärsföretag, och förvaltningen, när anläggningarna vunnit den omfattning, kommittén syntes hafva tänkt sig, afsåge värdefull statsegendom, som kunde inbringa betyd-

liga belopp, kunde den föreslagna aflönningen vid jämförelse med hvad privata affärsföretag erbjöde, icke anses för hög. Vid jämförelse med de aflöningsförmåner, som för närvarande vore anvisade åt chefer i ämbetsverk, hvilka hade sig anförtrodda förvaltning af statsegendom, hvaraf betydliga statsinkomster härflöte, vore däremot de föreslagna aflöningsförmånerna rikligt tilltagna; men då en helt ny princip gjort sig gällande vid ifrågavarande organisationsförslag, syntes någon anmärkning emot de för verkställande direktören föreslagna aflöningsförmåner ej kunna framställas.

Däremot syntes de föreslagna pensionsförmånerna till verkställande direktören eller öfverdirektören kunna i viss mån jämkas, utan att därigenom äfventyrades att icke för befattningen fullt lämplig och kompetent person skulle kunna erhållas. Kommittén hade föreslagit, att, därest öfverdirektör antingen på grund af sjukdom af sådan beskaffenhet, att den gjorde honom för framtiden oförmögen att sköta sin befattning, eller ock utan egen begäran eljest före uppnädd pensionsålder afginge från sin befattning utan att genom tjänstefel hafva förverkat densamma, han skulle erhålla någon ersättning, hvilken lämpligen kunde utgå under formen af afkortad pension. I detta afseende föresloge kommittén, att sådan pension icke borde sättas lägre än till 4,500 kronor, om entledigandet ägde rum före eller vid 12 tjänstår, och utgå med 5,000 kronor efter 12 men före eller vid 18 tjänstår samt med 5,500 kronor efter 18 men före 24 tjänstår. Förutsättningen om för tidig afgång utan öfverdirektörens egen begäran och utan att genom tjänstefel hafva förverkat befattningen syntes afse, att öfverdirektören af en eller annan anledning icke skulle för sitt uppdrag befinnas lämplig. Under sådana omständigheter syntes den lägsta pension, som skulle tillkomma öfverdirektören, kunna bestämmas till 3,000 kronor med ökning af 500 kronor efter samma förhållande, som kommittén föreslagit, och borde denna nedsättning i förmånerna icke äga någon afgörande betydelse vid tillsättningen af den i öfrigt i aflönings- och pensionshänseende ganska väl tillgodosedda öfverdirektörsbefattningen.

Emot kommitténs förslag om tjänstinnehafvares skyldighet att erlägga årliga pensionsavgifter och sättet för beredande af pension åt tjänstemännens änkor och oförsörjda barn äfvensom beloppet af statens bidrag för tjänstinnehafvarnas avgifter till allmänna änke- och pupillkassan hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen intet att erinra.

Förutom hvad beträffande öfverdirektörens aflönings- och pensionsförmåner framhållits hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke någon

anmärkning att framställa emot kommitténs förslag till inkomst- och utgiftsstat för Trollhätte kanal- och vattenverk.

Den af kommittén framlagda planen för förvaltningen vore uppgjord under förutsättning att staten själf komme att icke allenast anlägga utan ock för framtiden drifva den eller de anläggningar, som erfordrades för tillgodogörande af statens vattenkraft vid Trollhättan. Hvarken af Riksdagens vid köpets godkännande gjorda uttalande eller genom de uteslutande från tekniska synpunkter verkställda utredningar, som afsett olika förslag för tillgodogörande af statens vattenkraft i Trollhättan, framginge såsom en gifven följd, att staten själf borde anlägga och drifva en elektrisk kraftstation därstädes eller ombyggnaden af kanalen anförtros åt samma förvaltning, som omhänderhade kanaltrafiken. Frågan därom vore ännu icke så skärskådad och ej heller i kommitténs uttalande utvecklade så, att ett beslut borde fattas i sammanhang med förslaget till ett definitivt ordnande af förvaltningen vid Trollhättan. Med det nu sagda hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen emellertid icke velat påstå, att det icke kunde befinnas ändamålsenligt att staten bedrefve den af kommittén föreslagna affärsrörelsen. Då organisationsförslaget således grundade sig på en ännu icke bestämd men omfattande verksamhet, vore det påtagligt, att de föreslagna anordningarna under nuvarande förhållanden vore allt för vidlyftiga och dyrbara. Den föreslagna förvaltningsstyrelsens verksamhet inskränktes därför i betydlig mån och återstode, sedan jordbruksfastigheterna undantagits, hvilka jämlikt Riksdagens medgifvande skulle tillhöra domänstyrelsens förvaltning, förvaltningen af kanalen såsom trafikled och de vid inköpet af kanalbolagets egendom ingående delar af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan samt de för stadsplanens utvidgning afsedda jordarealer eller sålunda ungefär enahanda bestyr, som tillkommit dittillsvarande bolagsstyrelse.

Vid sådant förhållande syntes det väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke vara behöfligt att för uppehållande af dessa förvaltningsbestyr, hvilka, så länge kanalen ej vore ombyggd, ej kunde afsevärdt tillväxa, för närvarande inrätta en särskild styrelse af den omfattning kommittén föreslagit. Kanaltrafikens dagliga tillsyn och skötsel hade dittills på ett fullt tillfredsställande sätt kunnat äga rum genom de vid kanalen anställda tjänstemän, oaktadt bolagets styrelse och verkställande direktör hade haft sitt säte i Stockholm. På ungefär enahanda sätt förvaltades Göta kanalbolags angelägenheter, fastän denna kanals trafikled vore väsentligen större än Trollhätte kanals. Någon sådan penningförvaltning, som ägt rum vid Trollhätte kanalbolag, kunde ej heller ifrågakomma,

sedan kanalen öfvergått till statsegendom, ity att de influtna medel, som icke erfordrades för bestridande af utgifter för kanalens räkning, syntes böra öfverlämnas till statskontorets förvaltning.

Med bibehållande af den förvaltningsform, som dittills iakttagits vid kanalverket, skulle dess styrelse tills vidare kunna hafva sitt säte i Stockholm och bestå af en ordförande samt fyra ledamöter, af hvilka en vore verkställande direktör. Arfvoden till ordförande och de tre ledamöterna syntes böra bestämmas enligt kommitténs förslag till 1,500 kronor för år till en hvar, förutom reseersättning. Arfvodet till verkställande direktören syntes af följande skäl kunna begränsas till 6,000 kronor för år räknadt jämte reseersättning i likhet med föredragande ledamot i centralt ämbetsverk. Då kanalbolagets dittills varande verkställande direktör tillåtits innehafva annan befattning och hans göromål under det provisoriska ordnandet icke kunde ökas, syntes det icke böra honom förmenas att tills vidare innehafva annan befattning eller utöfva annan verksamhet, så länge Kungl. Maj:it pröfvade sådant icke vara hinderligt för verkställande direktörsbefattningen. Därjämte syntes böra afses arfvode för protokollsförare äfvensom juridiskt biträde åt styrelsen, hvartill det för sådant ändamål vid kanalbolaget utgående arfvode 1,500 kronor syntes böra beräknas. För sin del ansåge väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att, därest kanalens administration förlades till Stockholm, kassaredovisningen borde dit ingå och ordnas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad styrelsen, under förutsättning att förvaltningen öfverflyttades till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, föreslagit uti sin skrifvelse den 10 mars 1904, däruti styrelsen afgifvit yttrande och förslag rörande förvaltningen af Trollhätte kanal, för den händelse aftal komme till stånd om förvärfvande för kronans räkning af nya Trollhätte kanalbolags egendom. I följd däraf upptoges för sådant ändamål beräknad kostnad med 7,000 kronor. Hela årliga kostnaden skulle alltså blifva:

Arfvoden till ordförande och 3 styrelseledamöter.....	kronor	6,000: —
Arfvode till verkställande direktör	»	6,000: —
Ersättningar för protokollsföring, till juridiskt biträde, bokförings-, revisions- och kontrollkostnader	»	8,500: —
		<hr/>
	kronor	20,500: —.

Redan i förutnämnda skrifvelse den 10 mars 1904 hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, att förvaltningen af Trollhätte kanal-

verk, i likhet med hvad förhållandet vore beträffande statens förut ägande Väddö och Albrektssunds kanaler, skulle anförtros åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och detta förslag, som endast afsåge kanalen och trafiken därå, biträdde af Kungl. Maj:t.

I anledning af hvad Riksdagen anfört emot detta förslag, hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen endast velat erinra, att enligt såväl förutvarande som nu gällande instruktion väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsförvaltning omfattade handläggning af tekniska och administrativa ärenden, som anginge olika slag af allmänna väg- och vattenbyggnadsarbeten, och bland sådana äfven dem, som utfördes af staten och på dess bekostnad genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens omedelbara försorg, äfvensom sådana, hvilka fortfarande vore ställda under styrelsens öfverinseende och förvaltning.

Ett annat förslag till ordnande af ifrågakvarande förvaltning ansåge sig väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ock böra framställa, helst detta enligt styrelsens förmenande vore lämpligaste sättet att ordna denna angelägenhet. Förvaltningen kunde nämligen öfverlämnas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, för hvilket ändamål skulle hos styrelsen anställas en föredragande, hvilken skulle handlägga alla Trollhätte kanalverk rörande angelägenheter, med undantag af ärenden rörande uppörd, redovisning och bokföring, hvilka skulle behandlas af byrådirektören för administrativa ärenden. Denne föredragande borde äga samma befogenhet, som dittills tillkommit verkställande direktören, samt därför endast de ärenden, som nu afgjordes af kanalbolagets styrelse, anmälas till behandling och afgörande i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i närvaro af styrelsens chef, byråchefen för allmänna tekniska ärenden samt byrådirektören för administrativa ärenden, hvilka personer vid handläggningen af den mångfald olikartade ärenden, som hörde under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsförvaltning, däribland äfven kanaler, förvärfvat erfarenhet och kunde förutsättas besitta erforderliga insikter, jämväl när fråga gällde att pröfva och afgöra ärenden rörande Trollhätte kanal.

Denna anordning skulle jämväl ur ekonomisk synpunkt medföra minsta kostnader för staten. Föredraganden för kanalärendena skulle åtnjuta det för honom såsom verkställande direktör föreslagna arvvodet, 6,000 kronor med det jämväl föreslagna medgifvandet om förening af annan befattning samt i öfrigt anvisas endast 8,500 kronor för bestridande af ersättningar till protokollsföring, juridiskt biträde, revisionsmed flera göromål, som angåfves i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

företnämnda skrifvelse den 10 mars 1904. Aflöningen för administrationen skulle i så fall begränsas till 6,000 kronor emot de af kommittén föreslagna arvoden 16,000 kronor, förutom tantiem till verkställande direktören.

Beträffande i kanalbolagets tjänst anställda personer, hvilka vore tillförsäkrade att bibehållas vid innehafvande aflönings- och pensionsförmåner, syntes någon nedsättning för närvarande eller under den provisoriska anordningen icke kunna ifrågakomma.

Departements-
chefens ytt-
rande rörande
organisa-
tionen af
förvaltningen.

Då Riksdagen vid behandlingen år 1904 af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp af nya Trollhätte kanalbolags egendom uttalade sig emot förslaget, att kanalens förvaltning skulle uppdragas åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, återopades såsom skäl härför, dels att kanalverket samt de till stadsplanen redan utlagda eller till dennas framtida utvidgning afsedda områdena allt framgent borde stå under en och samma förvaltning, dels ock att man borde söka erhålla en för den affärsmässiga skötseln af kanalverket mera betryggande anordning af dess förvaltning. Att det är af synnerlig vikt, att den ifrågavarande betydande trafikleden kommer att skötas på ett sätt, som ur affärsmässig synpunkt blir fullt tillfredsställande, är jämväl uppenbart. Det förslag, som nu afgifvits af den för frågans utredning tillsatta kommittén, synes mig ock hafva på ett synnerligen lyckligt sätt löst uppgiften att söka finna en sådan anordning, på samma gång kommitténs förslag i öfrigt synes vara godt. Äfven väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett kommitténs förslag på ett betryggande sätt tillgodose det allmännas intresse och funnit den föreslagna styrelsens sammansättning innebära trygghet för att de insikter på olika områden, som kunde anses erforderliga för en rationell skötsel af kanalverket, blefve representerade. Den af kommittén föreslagna styrelsen synes jämväl vara väl lämpad för att öfvertaga förvaltningen af tomtområdena.

Den hufvudsakliga anledningen, hvarför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansett den af kommittén förordade anordningen icke genast böra träda i verket, har varit, att kommittén afsett att den blifvande styrelsen från början skulle få befattning med de anläggningar, som erfordras för tillgodogörande af statens vattenkraft vid Trollhättan, men att, enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens åsikt, denna fråga ännu icke vore så utredd, att något beslut i berörda hänseende kunde redan nu komma till stånd. Sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen afgaf sitt yttrande i fråga om förvaltningen, har från styrelsen den 22 sistlidna februari inkommit ett den 20 december 1904 dagtecknad utlåtande

rörande tillgodogörandet af vattenkraften; och inhämtas däraf, att styrelsen funnit anläggningen för vattenkraftsuttagningen, utan hinder af de anordningar, som erfordras för ombyggnad af kanalen, kunna med största fördel utföras på den staten nu tillhöriga östra stranden, äfvensom hemställt om ofördröjligt upprättande af sådana detaljerade förslag, som vore erforderliga för att söka domstols tillstånd till utförande af de för vattenkraftens tillgodogörande nödiga vattenbyggnader. Genom den af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sålunda verkställda utredningen af frågan om vattenkraftsuttagningen torde denna viktiga fråga, som icke bör uppskjutas, hafva förts ett stort steg fram emot sin lösning. Att anläggningen och förvaltningen af en blifvande kraftstation bör anförtros åt styrelsen öfver kanalen synes mig äfven gifvet, då bägge anläggningarna stå i ett synnerligen nära samband med hvarandra, och kommitténs förslag visar, att det icke möter svårighet att organisera styrelsen så, att den väl lämpar sig jämväl att leda kraftstationens förvaltning. Äfven de arbeten, som snarast möjligt böra äga rum till fortsatt utredning af frågan om anordningarna för vattenkraftsuttagningen, synas lämpligen kunna öfverlämnas åt den föreslagna styrelsen. Vid nu angifna förhållanden förfaller hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört till stöd för en provisorisk anordning under den närmaste tiden.

För öfrigt synes väg- och vattenbyggnadsstyrelsens i sådant hänseende framställda alternativa förslag i allt fall icke böra vinna godkännande. Enligt det ena alternativet skulle kanalens förvaltning under provisoriet öfverlämnas åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Då emellertid Riksdagen år 1904 uttalade sig mot en sådan anordning och kommittéförslaget, på sätt förut anförts, synes gifva garanti för att det af Riksdagen angifna viktiga önskemålet i afseende å förvaltningen vinnes, lär icke förefinnas skäl att nu åter upptaga frågan om förvaltningens uppdragande åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Icke heller torde det andra alternativet böra ifrågasättas, enligt hvilket kanalverkets styrelse tills vidare skulle förläggas till Stockholm och aflöningsförmånerna till verkställande direktören betydligt nedsättas men honom i stället medgifvas innehafva annan befattning. Det synes mig alldeles gifvet, att en sådan anordning icke kan lämna lika stor garanti för en god förvaltning som den af kommittén föreslagna. Det är icke möjligt annat än att, därest direktören bor på platsen och ägnar sig helt och hållet åt kanalverket och hvad därmed äger samband, han skall kunna på ett vida mer effektivt sätt leda och öfvervaka verkets skötsel och utveckling, än om han bor i Stockholm och har sin direktörsplats allenast såsom en

bisyssla bredvid en annan kräfvande befattning. Att direktören finnes på platsen erfordras jämväl med hänsyn till den tomtförvaltning, som skulle tillkomma styrelsen. Den större kostnad, som blir en följd af kommitténs förslag, skall helt säkert mer än uppvägas af högre behållen inkomst af kanalverket.

På nu anförda skäl tvekar jag icke att biträda kommitténs förslag om upprättande af en särskild styrelse för Trollhätte kanal- och vattenverk med säte i Trollhättan; och synes den föreslagna styrelsens sammansättning, med afseende å verkets beskaffenhet och omfattning, för sitt ändamål lämpligt anordnad beträffande så väl styrelseledamöternas antal som deras af kommittén antydda personliga kvalifikationer.

Beträffande de föreslagna aflöningsförmånerna för den blifvande öfverdirektören äro dessa visserligen beräknade efter en högre måttstock än den för statens tjänstemän i allmänhet gällande. Sådant synes emellertid i detta fall icke kunna undvikas, för så vidt staten skall kunna påräkna att till den viktiga befattningen erhålla fullt lämplig person. Aflöningen bör tydligen vara så afpassad, att den motsvarar de aflöningsförmåner, som pläga tillkomma chefer för enskilda affärsföretag af jämförlig omfattning. Hvad kommittén härutinnan föreslagit, eller 10,000 kronor i kontant lön och tantiem, på visst sätt beräknad, af nettoinkomsten af kanalverkets rörelse jämte fri bostad och vedbrand, synes vara af förhållandena påkalladt och därför böra vinna godkännande.

Jag har redan förut yttrat, att jag auser, att till den blifvande styrelsen bör öfverlämnas att verkställa utredning af frågan rörande kraftstationens anläggande. Denna utredning torde hufvudsakligen komma att utföras af öfverdirektören. På sätt kommittén föreslagit, torde särskild ersättning böra utgå till öfverdirektören för detta arbete liksom ock för det arbete, som, efter det anläggandet af kraftstationen blifvit definitivt beslutadt, må komma att af öfverdirektören utföras för kraftstationens anordnande. Likaledes lärer, på sätt kommittén ansett, sedan kraftstationen kommit i gång, öfverdirektören böra erhålla ersättning för förvaltningen däraf. Storleken af den ersättning, som i dessa afseenden bör tillkomma öfverdirektören, torde emellertid lämpligen icke böra nu bestämmas, utan synes frågan därom böra stå öppen till dess vidare bestämmelser komma att meddelas i kraftstationsfrågan.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har framställt anmärkning mot de af kommittén för öfverdirektören föreslagna pensionsbestämmelserna, i det att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som icke haft något att erinra mot, att öfverdirektören efter 24 tjänstår blefve berättigad till en

årlig pension af 6,000 kronor, ansett den afkortade pension, som enligt kommitténs förslag under vissa förutsättningar skulle komma att utgå till öfverdirektören, kunna väsentligen minskas. Kommittén har föreslagit denna pension att utgå med 4,500 kronor, om, under de af kommittén angifna förutsättningar, öfverdirektören komme att entledigas före eller vid 12 tjänstår, med 5,000, om entledigandet ägde rum efter 12 men före eller vid 18 tjänstår, och med 5,500 efter 18 men före 24 tjänstår. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett begynnelsepensionen kunna sättas till 3,000 kronor med ökning af 500 kronor efter samma förhållande, som kommittén föreslagit.

Då jag, såsom jag redan yttrat, anser de af kommittén för öfverdirektören föreslagna aflöningsförmånerna böra vinna godkännande, kan jag icke, då pensionen måste stå i visst förhållande till aflöningen, anse den af kommittén föreslagna pension af 6,000 kronor efter 24 års tjänst såsom öfverdirektör vara för högt tilltagen. Emellan denna pension och afkortad pension synes ock böra råda en viss proportion. Detta synes väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke hafva beaktat, då med tillämpning af styrelsens förslag det skulle inträffa att, om öfverdirektören entledigades efter t. ex. 23 tjänstår men före 24, den afkortade pensionen komme att utgå med 4,000 kronor, under det att, om han komme att kvarstå i tjänsten endast ett år till, pensionen skulle utgå med 6,000 kronor. Detta kan jag icke finna vara öfverensstämmande med rättvisa och billighet. Däremot anser jag den afkortade pensionen, sådan den af kommittén föreslagits, vara i förhållande till den oafkortade väl afpassad; och finner jag mig följaktligen kunna biträda kommitténs förslag jämväl i denna del.

Emot de föreslagna arfvodena till styrelsens öfriga ledamöter och till styrelsens protokollsförare synes icke något vara att erinra.

I afseende å kanalverkets tjänstemannapersonal har kommittén föreslagit allenast smärre ändringar uti den organisation, personalen ägde vid statens öfvertagande af kanalbolagets egendom, liksom också allenast obetydligare jämkningar föreslagits beträffande tjänstemännens aflönings- och pensionsförmåner.

Dessa ändringar och jämkningar synas, lika litet som de af kommittén föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande af de för öfverdirektören och tjänstemännen föreslagna aflönings- och pensionsförmåner, kunna gifva anledning till anmärkning, då kommittén uti sitt förslag tagit tillbörlig hänsyn till den i § 12 af det mellan Kungl. Maj:t och kronan samt nya Trollhätte kanalbolag upprättade köpekontrakt intagna bestämmelse om de i bolagets tjänst anställda personers rätt

att med oförminskade aflönings- och pensionsförmåner öfvergå i statens tjänst.

Under återopande af de skäl, kommittén anfört till stöd för sitt förslag om skyldighet för pensionstagare att med årligt belopp bidra till sin pensionering och om statens deltagande i kostnaden för pensionering af tjänstemäns änkor och barn, instämmer jag uti kommitténs förslag härutinnan.

Mot den af kommittén gjorda utgifts- och inkomstberäkning, grundad som den är dels på de föreslagna aflönings- och pensionsbestämmelserna och dels på hittills varande förhållanden, synes icke vara något att erinra.

Den sålunda gjorda beräkningen kan emellertid icke i sina detaljer gälla för framtiden. Många af de däri ingående posterna äro af natur att vara underkastade växlingar; och då det för det affärsmässiga bedrifvandet af ifrågavarande rörelse lärer vara af vikt att största möjliga frihet i afseende å förvaltningen lämnas åt Kungl. Maj:t och verkets blifvande styrelse, synes nu ej böra fastställas mer än aflöningsstater för styrelsen och tjänstemännen med därtill hörande villkor och bestämmelser.

Departement-
schefens
yttrande
rörande den
egendom, som
skulle ställas
under
styrelsens
för Trollhätte
kanal- och
vattenverk
förvaltning.

Hvad beträffar den egendom, som bör öfverlämnas till den blifvande styrelsens förvaltning, erinrar jag, att kronan enligt 1 § af kontraktet den 31 maj 1904 förvärfvat Trollhätte kanalverk med alla dess tillhörigheter i fast och löst, med visst särskildt angifvet undantag, äfvensom kanalbolagets öfriga, från själfva kanalverket särskilda och kanalbolagets aktieägare enskildt tillhöriga egendom.

Kanalverket med dess tillhörigheter angifves i kontraktet omfatta:

- 1) den rätt kanalbolaget ägde på grund af det af Kungl. Maj:t för kanalbolaget i nåder gifna privilegium af den 2 februari 1838;
- 2) den rätt kanalbolaget ägde till de af Kungl. Maj:t och kronan till kanalbolaget på perpetuellt arrende upplåtna och med kanalverket oskiljaktigt förenade hemman, verk och lägenheter eller därför lämnadt vederlag;
- 3) kanalen med dess dammar, slussar och andra inrättningar;
- 4) all den rätt till jord och vatten, som genom förberörda nådiga privilegium tillagts kanalbolaget eller eljest för kanalverket förvärfvats;
- 5) samtliga de kanalbolaget tillhöriga hus och byggnader, som vore belägna å de i punkt 2) angifna fastigheter;
- 6) alla kanalverket tillhöriga telefon- och signalledningar med därtill hörande apparater;

7) samtliga till kanalverket hörande materialier och instrumentalier, möbler och andra lösören af hvad slag de vara måtte.

Från köpet undantogos de kanalverket tillhöriga Sveriges allmänna hypoteksbanks 4 procent obligationer, hvori kanalverkets reparationsfond redovisades.

De af Kungl. Maj:t och kronan till kanalbolaget på perpetuellt arrende upplåtna och med kanalverket oskiljaktigt förenade hemman, verk och lägenheter eller därför lämnadt vederlag utgjordes af:

åttondelshemmanet Hulan vid Carls graf;

fjärdedelshemmanet Hjulkvarnen;

fem sextondelar i hemmanet Stora Hojum;

en fjärdedel i hemmanet Olidan samt den rättighet, Kungl. Maj:t och kronan af enskilda tillköpt sig att draga kanalen öfver Trollhättebergen;

två mjölkvarnar, den ena vid Carls graf och den andra vid Trollhättan;

en finbladig såg med de husbyggnader, som åtföljde sågen och de två kvarnarna;

en kalk- och en cementugn samt krutbodarna;

$\frac{1}{4}$ mantal Åkerström med tillhörande mjölkvarn; samt

hela Kafledammen vid Trollhättan med stranden därifrån till öfra ändan af slussen i Polhems kanal.

Betäffande dessa hemman, verk och lägenheter har jag inhämtat följande.

Åttondelshemmanet Hulan vid Carls graf är för närvarande upplåtet till boställsjord åt kanalinspektoren vid Brinkebergskulle.

Fjärdedelshemmanet Hjulkvarnen, beläget vid Göta älf och i öster begränsadt af hemmanet Stafvered, är utarrenderadt på tjugu år, räknadt från den 1 november 1902, till aktiebolaget Nydqvist & Holm.

Genom laga skiften, som år 1867 faststälts af Väne ägodelningsrätt, hafva $\frac{5}{16}$ mantal Stora Hojum och $\frac{1}{4}$ mantal Olidan undfått den mark, å hvilken kanalen framgår, med dess slussar från Trollhättan till nedersta slussen vid Göta älf samt utmål och ett smalt område å ömse sidor om kanalen, hvarförutom Stora Hojum tillagts ett ägoskifte, beläget öster om men icke invid kanalen. Af det område, som tilldelats dessa hemman invid kanalen och som hufvudsakligen är att anse såsom utmål till kanalen, äro vissa delar disponerade till boställslägenheter för i kanalverkets tjänst anställda personer och några delar utarrenderade. Det hemmanet Stora Hojum tillagda ägoskiftet österut är utarrenderadt såsom jordbruksfastighet.

De omnämnda mjölkvarnarna vid Carls graf och vid Trollhättan samt den finbladiga sågen äro för länge sedan nedlagda och de till dessa verk hörande husbyggnader samt kalk- och cementugnarna äfvensom krutbodarna finnas ej heller kvar numera.

Hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Åkerström, beläget längre ned vid Göta älf på västra sidan af älfven vid gränsen mot Göteborgs och Bohus län, är utarrenderadt såsom jordbrukslägenhet på 20 år från den 14 mars 1895 till Alfred Jonsson. Den till hemmanet hörande mjölkvarnen är numera nedlagd.

Den fastighet, som betecknas med »hela kaffledammen vid Trollhättan med stranden därifrån till öfre ändan af slussen i Polhems kanal» utgör en strandremsa mellan kanalen och Göta älf och ingår numera i hemmanet Lilla Hojum. Å denna fastighet äro uppförda skola, fiskodlingsanstalt och badhus, hvarförutan delar af densamma äro uthyrda till upplagsplatser.

Den egendom, som i kontraktet angifves såsom aktieägarna enskildt tillhörig och som ingick i köpet, utgöres af:

1) följande fastigheter inom Väne härad, nämligen:

$\frac{11}{16}$ mantal kronoskatte Stora Hojum med Hojums och Kafles kvarnar;

$\frac{1}{2}$ mantal frälse Lilla Hojum;

$\frac{1}{2}$ mantal frälse Aker;

$\frac{5}{24}$ mantal kronoskatte Stafvered med $\frac{1}{4}$ i Stafvereds mosse;

samt Stubbereds skattlagda tullmjölkvarn om ett par stenar jämte den mark, hvarå de till kvarnen hörande byggnader äro uppförda;

med undantag af från nämnda fastigheter försäld och afsöndrad jord;

2) 17 $\frac{1}{5}$ kappland af ängslyckan n:o 255 af den till staden Vänersborg donerade jord;

3) den s. k. Krullska tomten vid Gropbron, hvarå rådhusrätten i Vänersborg den 24 augusti 1835 meddelat fasta för Trollhätte kanal- och slussverks bolag;

4) den s. k. Tullplatsen vid Lilla Edet, som »Trollhätte bolag» å offentlig auktion den 30 januari 1832 inköpt från generaltullstyrelsen;

5) all den rätt till jord eller vatten, som eljest tillkommit kanalbolaget såsom aktieägarna enskildt tillhörig;

6) samtliga å de under 1), 2), 3) och 4) angifna fastigheter belägna, kanalbolaget tillhöriga hus och andra byggnader jämte därtill hörande telefonledningar och apparater; samt

7) de porträtt, tafior, möbler och andra husgeråd, som varit afsedda för direktionsbyggnaden vid Trollhättan.

I fråga om huru de i köpet ingående, aktieägarna förut enskildt tillhöriga fastigheterna för närvarande äro disponerade är jag i tillfälle meddela följande.

De delar af hemmanen $11/16$ mantal Stora Hojum och $1/2$ mantal Lilla Hojum, som äro belägna öster om Nydqvist & Holms järnväg, äro jämte förutnämnda till hemmanet $5/16$ mantal Stora Hojum hörande, öster ut belägna ägoskifte genom kontrakt den 1 november 1898 utarrenderade såsom jordbruksfastigheter till Frans Andersson för tiden till den 1 november 1918. Likaledes är genom kontrakt den 1 november 1898 till samme Frans Andersson för tiden till den 1 november 1918 utarrenderad såsom jordbruksfastighet den öster om nyssnämnda järnväg belägna delen af hemmanet $5/24$ mantal Stafvered. Efter öfverenskommelse med arrendatorn hafva dessa arrendekontrakt blifvit uppsagda till den 1 november 1905. Det till stadsplan redan utlagda området vid Trollhättan utgöres af delar af Stora och Lilla Hojum samt Stafvered. Såsom redan är nämndt, ingår jämväl i hemmanet Lilla Hojum en strandremsa mellan kanalen och Göta älf. Till hemmanet Stora Hojum hör ock ett söder därom beläget område mellan kanalen och älven. Äfven från detta område äro en del mindre arrendeupplåtelser gjorda, men i öfrigt har detsamma varit under kanalbolagets disposition. Hemmanet $1/2$ mantal Åker, hvaraf $1/4$ mantal äfven benämnas Åkersberg, utgör Trollhätteområdets sydliga del och är hufvudsakligen upplåtet såsom boställsjord till kanalverkets mekanikus och kamrerare.

Stubbereds kvarn, belägen på östra sidan af Göta älf midt emot hemmanet Åkerström, är utarrenderad med 1 års uppsägning till C. E. Hæger i Lilla Edet.

Krullska tomten, belägen vid kanalens (Carls grafs) utträde ur sjön Vassbotten, och den något söder därom på kanalens östra sida belägna del af ängslyckan N:o 255 disponeras för kanalens behof.

Den s. k. tullplatsen vid Lilla Edet (tullhustomten vid Lilla Edet jämte gamla kanalen och slussen därstädes), belägen å älvens östra sida, är utarrenderad till C. E. Hæger på 49 år från den 1 juli 1894.

Uti nådiga propositionen den 15 april 1904 föreslogs, att själfva kanalverket med hvad till detsammans drift erfordrades i jord, byggnader, inventarier, materialier m. m. skulle ställas under förvaltning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och att det till stadsplan redan utlagda området vid Trollhättan samt det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området skulle tillsvidare stå under särskild förvaltning; och förutsattes härvid, att jordbruksfastigheterna skulle komma att förvaltas af domänstyrelsen.

I enlighet med Riksdagens uttalande, att så väl kanalverket som de till stadsplan redan utlagda eller till dennas framtida utvidgning afsedda områdena allt framgent borde stå under en och samma förvaltning, men att denna förvaltning icke lämpligen borde uppdragas åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, har den för afgifvande af förslag rörande ordnandet af förvaltningen tillsatta kommittén uti sitt utlåtande föreslagit tillsättande af en särskild styrelse för hela denna egendoms gemensamma förvaltning.

I det föregående har jag redogjort för kommitténs förslag rörande denna styrelses sammansättning, och har jag uttalat min anslutning till hvad kommittén härutinnan föreslagit. Då såhunda förvaltningen af kanalverket torde böra omhänderhafvas af en särskild styrelse, synes mig också helt naturligt vara, att jämväl åt denna styrelse anförtros förvaltningen af de till stadsplan redan utlagda och till deras framtida utvidgning afsedda områdena. Då uti propositionen till 1904 års Riksdag föreslagits, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle omhänderhafva kanalverkets förvaltning, men denna styrelse icke ansågs lämpligen kunna ombestyra förvaltningen af jordbruksfastigheter, hade, på sätt jag nyss erinrat, uti propositionen förutsatts, att förvaltningen af jordbruksfastigheterna skulle öfvertagas af domänstyrelsen. Kommer nu en särskild styrelse till stånd med uppgift att handhafva förvaltningen af kanalverket med dess tillhörigheter, har detta skäl för domänstyrelsens öfvertagande af förvaltningen af jordbruksfastigheterna förfallit. Visserligen kunde det oakadt ifrågasättas, att dessa jordbruksfastigheter skulle ställas under förvaltning af domänstyrelsen, under hvilken myndighets inseende kronans jordbruksdomäner i allmänhet äro ställda. Åtskilliga skäl synas mig dock tala mot en sådan anordning. Såhunda torde till en början böra bemärkas, att äfven jordbruksfastigheterna ingått i det köp, hvarigenom kronan förvärfvat Trollhätte kanalverk, och att af sådan anledning äfven afkomsten af dessa fastigheter af kommittén föreslagits skola ingå bland kanalverkets inkomster och deltaga i räntebetalningarna å köpeskillingen. De utarrenderade jordbruksfastigheterna utgöras af $\frac{1}{4}$ mantal Hjuklvarnen, delar af 1 mantal Stora Hojum, $\frac{1}{2}$ mantal Lilla Hojum och $\frac{5}{24}$ mantal Stafvered äfvensom $\frac{1}{4}$ mantal Åkerström. På grund af utredning, till hvilken jag framdeles återkommer, hafva bägge de för ifrågavarande ärendes utredning tillsatta kommittéer ansett, att det område, som vore behöfligt till utvidgning af nuvarande tomtområdet vid Trollhättan, borde omfatta hela den utarrenderade delen af hemmanet Stafvered samt de icke odlade delarna af det utarrenderade området af hemmanen Stora och Lilla Hojum. Goda skäl synas tala för, att det till tomtområdets utvidgning

afsedda området till sina gränser bestämmes på sätt, sålunda föreslagits. Då genom den redan omnämnda uppsägningen af arrendekontrakten kronan efter den 1 november 1905 kan fritt förfoga öfver de hittills utarrenderade delarna af Stora och Lilla Hojum samt Stafvered, utgöra icke arrendeupplåtelserna numera hinder för ett sådant bestämmande af det utvidgade tomtområdet. Vid nu angifna förhållanden torde icke vara lämpligt, att de för närvarande utarrenderade delarna af Stora och Lilla Hojum samt Stafvered ställas under domänstyrelsens förvaltning, utan synas de böra förvaltas i sammanhang med Trollhätte kanalverks öfriga egendom. Hvad beträffar de jämförelsevis obetydliga hemmanen Hjul kvarnen och Åkerström, som ligga intill kanalen och beröras af dess eventuella ombyggnad, torde anledning saknas att frånskilja dem från den öfriga egendom, som ingått i köpet af Trollhätte kanalverk, för att ställa dem under domänstyrelsens förvaltning.

Under den blifvande styrelsens för Trollhätte kanal- och vattenverk förvaltning skulle sålunda komma all den egendom, hvartill Kungl. Maj:t och kronan genom köpeaftalet med nya Trollhätte kanalbolag förvärfvat ägande- eller dispositionsrätt.

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra, att Kungl. Maj:t den 21 december 1904 föreskrifvit, att kanalverket äfvensom all den öfriga egendom, till hvilken Kungl. Maj:t och kronan genom köpekontraktet den 31 maj samma år förvärfvat ägande- eller dispositionsrätt, med undantag tills vidare af de områden af hemmanen Stora Hojum, Lilla Hojum och Stafvered, som enligt kontrakt innehades på arrende af Frans Andersson, skulle intill dess annorlunda kunde varda bestämdt, under benämning af Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk, stå under förvaltning af en direktör, äfvensom förordnat kaptenen F. V. Hansen att från och med den 1 januari 1905 tills vidare uppehålla nämnda befattning.

Vid tiden för anordnandet af denna provisoriska förvaltning hade arrendekontrakten rörande hemmanen Stora och Lilla Hojum samt Stafvered ännu icke blifvit uppsagda.

Jag öfvergår härefter till frågan om villkoren för upplåtelse till enskilda af de från nya Trollhätte kanalbolag förvärfvade, till tomter indelade eller afsedda områden. I denna fråga inkom redan den 11 maj 1904 från Trollhättans kommun en skrift, däruti kommunen, med uttalande af sitt gillande och instämmande i en af Trollhättans husägarförening till Kungl. Maj:t den 24 mars 1904 ingifven skrift, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte upptaga samma skrift såsom varande kommunens egen. Husägarföreningens skrift är af följande innehåll.

Skrivelse
från Trollhätte
kommun i
fråga om tomt-
upplåtelse.

Bland nya Trollhätte kanalbolags egendom inginge äfven den del af det mellan kanalen och Nydkvist & Holms järnbanespår belägna området, å hvilket byggnadsstadgan för rikets städer ägde tillämpning och där hufvudparten af Trollhättans befolkning vore boende. Enligt hvad framginge af en skriften bifogad förteckning öfver bolaget tillhöriga tomter inom detta område, uppginge dessa tomter till icke mindre än 269, däraf de flesta vore mot årlig »tomtskatt» för viss tid upplåtna åt enskilda, som där uppfört bostadshus.

Den för dessa tomter utgående tomtskatten hade dittills varit ganska låg. Enligt en bilagd tablå rörande 49 på måfå utvalda dylika tomter utgjorde tomtskatten för 15 af dessa mellan 4 och 7 kronor, för 23 tomter mellan 7 och 10 kronor samt endast för 11 mer än 10 kronor. I följd däraf hade för Trollhättans talrika arbetarbefolkning och andra mindre bemedlade därstädes varit möjligt att, genom arrendering af tomter och uppförande därå af byggnader antingen blott för eget behof eller för ännu någon familj, skapa en art af egna hem med undvikande af de olägenheter, som alltid åtföljde de stora hyreskasernerna. I hvilken omfattning detta skett, kunde slutas däraf, att åbyggnaderna å de nämnda 49 tomterna ägde i 31 fall ett taxeringsvärde af 3,000 kronor eller därunder, i endast 9 fall ett värde af 3,001—5,000 kronor samt i likaledes 9 fall högre värde än 5,000 kronor.

Äfven med den dittillsvarande billiga tomtskatten hade hyrorna för arbetarbostäder i Trollhättan icke ställt sig allt för låga utan i medeltal utgjort för ett rum och kök 75—110 kronor samt för två rum och kök 140—200 kronor. Då kostnaden för uppförande af en byggnad med endast en lägenhet alltid ställde sig proportionsvis högre än vid en byggnad med flera lägenheter af motsvarande storlek, syntes kunna antagas, att för dem, hvilka bebyggt arrenderade tomter endast för eget behof, utgifterna för bostad komme att starkt närma sig de angifna maximitalen.

De nuvarande arrendekontrakten beträffande bolaget tillhöriga tomter utginge emellertid år 1906. Nu hade för kort tid sedan verkställts ny värdering af ifrågavarande tomter, därvid dessa för eventuell försäljning äsatts ett pris, växlande mellan 2 kronor 50 öre och 10 kronor per kvadratmeter. Af de nämnda 49 tomterna skulle 5 betinga ett pris af 2,000—3,000 kronor, 27 ett pris af 3,000—5,000 kronor, 12 ett pris af 5,000—10,000 kronor och 5 ett pris af mer än 10,000 kronor. Vid en jämförelse af det satta priset för kvadratmeter med prisuppgifter från vissa andra kommuner visade sig, att tomtprisen i arbetarsamhället Trollhättan blefve vida högre än i det närbelägna Strömslund, i Lilla Edet

och i residensstaden Vänersborg samt nära jämförliga med tomtprisen i Uddevalla.

Därest vid öfverlåtelse å kronan af dessa tomter priset å desamma komme att beräknas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med sålunda satta tomtvärden, tedde sig förhållandena för den mindre bemedlade befolkningen i Trollhättan ganska allvarsamma. Då ju ej kunde tänkas, att staten skulle finnas villig realisera tomterna med ren förlust, skulle dessa tomter, där endast ränta och amortering å köpeskillingen kräfde minst 200—300 kronor årligen, blifva oåtkomliga för mindre bemedlade under annan förutsättning, än att de sammansloge sig för uppförande af byggnader med ett större antal lägenheter i hvarje och således uppgåfve tanken på egentliga egna hem. Men tillfälle skulle ej ens vidare stå dem öppet att arrendera dessa tomter, ty tomtskatten måste ju uppenbarligen ställas i relation till tomtpriset. Bolaget hade också för sin del gifvit tillkänna, att detsamma ärnat i årlig tomtskatt fordra för åren 1906—1910 4 % och för åren 1911—1915 5 % af tomtvärdet. Redan under den förra perioden skulle således af de nämnda 49 tomterna 16 betinga en årlig tomtskatt af 89—150 kronor, 27 en tomtskatt af 151—300 kronor och 6 en tomtskatt af mer än 300 kronor. Vid jämförelse med nuvarande tomtskatt för samma lägenheter skulle detta innebära minst en *tjugudubbling* af skatten. Om nu än kunde tänkas, att staten vid bestämmande af tomtskatten utginge från en något lägre räntefot, torde dock denna, under förutsättning att tomtpriset skulle förräntas, svårigen kunna sättas lägre, än att tomtskatten komme att blifva *12 à 15 gånger* högre än den nuvarande. Men en dylik *ökning* i de årliga utgifterna för bostad med 110—140 kronor kunde ej bäras af en arbetare eller mindre bemedlad.

Hårdast skulle emellertid däraf drabbas de, hvilka genom sparsamhet och försakelser lyckats å arrenderade tomter uppföra egna hem. Dessa skulle de nödgas rifva och bortföra kanske medan ännu för åtskilliga år en dryg amorteringsavgift för byggnadernas uppförande påhvilade dem.

Naturligen vågade tomtinnehafvarna ej sträcka sina förhoppningar så långt, att de skulle behållas vid sin nyttjanderätt till tomt, äfven om tillfälle erbjöde sig till dess gynnsamma försäljning. Men mycket vore redan vunnet, om dem bereddes möjlighet att, där försäljning af tomten till annan ej skedde, få under viss tid, så pass vidsträckt tilltagen, att byggnadskostnaden kunde tänkas amorterad, disponera tomten mot en årlig afgift, som icke allt för mycket öfverstege den nu utgående, och vidare syntes goda skäl tala äfven för det medgifvande att,

där tomt förr eller senare såldes, arrendatorn ej tvingades nedrifva de honom tillhöriga åbyggnader, till afsevärd ekonomisk förlust för sig, utan att lösen efter gode mäns bestämmande finge honom för åbyggnaderna tillförsäkras.

Därest kanalbolaget fortfarande skulle varit ägare af ifrågavarande område efter år 1906, då nu gällande tomtarrenden upphörde, hade, efter hvad man trodde sig veta, åtminstone i vissa fall en modifikation af bolagets bestämmelser varit att förvänta i nyss berörda syfte.

I sammanhang därmed påpekades ännu en omständighet, som för Trollhättans talrika arbetarbefolkning vore af synnerligt intresse. Det tilltänkta köpet omfattade äfven ett öster om Nydqvist & Holms järnvägsspår beläget, till tomter planlagdt område, hvilket af kanalbolaget torde varit afsedt att upplåtas för bildande af egna hem. Därest nu å området väster om nämnda järnvägsspår ej vidare funnes tillfälle till skapande af egna hem, vore uppenbarligen desto mera angeläget, att för sådant ändamål bevarades området öster om järnvägsspåret.

På grund däraf hemställdes att, därest köp för kronans räkning af nya Trollhätte kanalbolags egendom komme till stånd, bestämmelser tillika måtte meddelas i syfte att

dels nuvarande innehafvare af i köpet ingående tomt, hvarå vore uppförd byggnader till värde af högst 10,000 kronor, berättigades att, därest ej tomten blefve till annan försäld, under någon längre tid, exempelvis 30 år, bevaras vid sin besittningsrätt mot årlig afgift, som icke allt för mycket öfverstege hvad i sådant hänseende nu erlades,

dels vid försäljning af bebyggd tomt, som under nyttjanderätt innehades, innehafvaren finge komma i åtnjutande af ersättning efter gode mäns bestämmande för därå varande åbyggnader,

och dels det närmast öster om Nydqvist & Holms järnvägsspår belägna, till tomter indelade området måtte upplåtas hufvudsakligen åt arbetare eller andra mindre bemedlade för bildande, å billiga villkor, af egna hem.

Kommitté-
förslag om
tomtupp-
låtelse.

Den kommitté, hvilken, på sätt förut är nämnt, fått i uppdrag att afgifva förslag uti förevarande ämne och till hvilken nyss omförmälda skrift öfverlämnats, har i sitt utlåtande yttrat följande.

Kommittén hade gått i författning om upprättande af en förteckning öfver de af staten förvärfvade, inom det till stadsplan indelade området belägna tomter, upptagande för hvarje tomt det af nya Trollhätte kanalbolag åsatta försäljningsvärdet jämte därå befintliga byggnaders brandförsäkrings- och taxeringsvärden äfvensom den årliga afgäld, som enligt de af kommittén antagna grunder borde utgå för tomt, som,

förut till enskild upplåten, komme att äfven efter den nuvarande arrendetidens utgång af arrendatorn med nyttjanderätt innehafvas.

Därjämte hade kommittén, beträffande det område, som borde afses för blifvande utvidgning af stadsplanen, funnit nödigt, att närmare bestämmelser, än de dittills angifna, om dess storlek och gränser blefve meddelade; och som kommittén, i likhet med den för uppgörande af förslag rörande förvaltningen af Trollhätte kanalverk till-sätta kommitté, vid samtidigt hållen besiktning på stället kommit till den uppfattning, att — med hänsyn till dels det mycket stora behof af så väl fabriks- som bostadstomter, hvilket, då vattenkraften i Trollhätte strömmar en gång blefve tillgodogjord, otvifvelaktigt komme att göra sig gällande, och dels den af markens naturliga beskaffenhet angifna lämpliga gränsen mellan fabriks- och bostadsområdet, å ena sidan, samt jordbruksområdet, å andra sidan — betydligt vidsträcktare marker, än dittills ifrågasatts, borde fränkiljas jordbruksegendomen och tilläggas området för framtida bebyggande, hade kommittén låtit genom vice kommissionslandtmätaren Grefve C. G. Taube utstaka och kartlägga gränserna för ett område, som, enligt kommitténs åsikt, inom en icke allt för aflägsen framtid skulle finnas erforderligt, och uträkna arealen af detsamma.

Det område, för hvilket Kungl. Maj:t den 14 oktober 1904 fastställt stadsplan, omfattade — jämte gator, torg och allmänna platser, hvilka, sådana de å stadsplanen utlagts, syntes, i enlighet med § 5 i köpekontraktet emellan Kungl. Maj:t och kronan samt nya Trollhätte kanalbolag, böra till kommunen gratis öfverlämnas, samt tomter, som före detta kronans förvärf förtryttrats till enskilda personer, — 264 af staten inköpta tomter eller delar af sådana, af hvilka tomter och tomtdelar dock, i enlighet med det i § 8 i berörda köpekontrakt gjorda förbehåll, 20 blifvit inom utgången af oktober månad 1904 af bolaget försålda. Af öfriga 244 tomter och tomtdelar voro 191 upplåtna på arrende till enskilda personer, 190 intill den 1 januari 1906 och 1 på obestämd tid, under det de återstående 53 dels vore med en kortare uppsägningstid upplåtna till upplagsplatser, planteringsland o. d., dels vore under ägarens fria disposition.

Då innehafvarna af de intill den 1 januari 1906 utarrenderade tomterna å dem uppfört byggnader under grundadt antagande af upplåtelsekontraktens förnyande vid arrendetidens slut, kunde kommittén icke annat än till fullo instämma i Riksdagens uttalade mening därom, att vid ordnande för framtiden af förhållandet mellan kronan såsom ägare och omförmälda arrendatorer hänsyn borde tagas till arrendatorernas befogade intressen.

Detta syntes kommittén böra ske dels därigenom, att möjligheten för arrendator att blifva ägare till af honom innehafd tomt underlättades, och dels genom vidtagande af sådana anordningar, att arrendator, som ändock icke förmådde inköpa den arrenderade tomten, finge vid nyttjanderätten till densamma bibehållas samt, i händelse kronan vid arrendetidens slut eller dessförinnan ville disponera tomten, komma i åtnjutande af skälig ersättning för sina därå befintliga byggnader.

Möjligheten för innehafvare af tomt att inköpa densamma berodde på pris och betalningsvillkor.

I fråga om priset hade kommittén tagit i betraktande, att värdet af samtliga af staten förvärfvade tomter inom det planlagda området, för hvilket jämväl tomtindelning af Trollhättans kommun antagits, men ännu icke vunnit fastställelse, blifvit, såsom af tomtförteckningen inhämtades, af kanalbolaget upptaget till 1,237,718 kronor, under det att kronan för samma tomter betalt endast det af värderingsmännen därå satta värdet 973,000 kronor. Vid sådant förhållande och då kronan för de utaf kanalbolaget för tillhoppa 55,353 kronor 50 öre försålda 20 tomterna erhöle godtgörelse genom afdrag å köpeskillingen, skulle försäljningspriset för samtliga oförsålda tomter, därest de genast försåldes, kunna utan förlust för kronan nedsättas med 264,718 kronor. Kommittén funne sig dock icke böra i allmänhet föreslå motsvarande nedsättning i tomtpriset, utan ansåge lämpligare, att staten i stället bidroge till tomternas förbättring genom att deltaga i kostnaderna för ett för Trollhättans kommun såväl i sanitärt som i andra hänseenden högst nödigt företag, nämligen dränering af hela det planlagda området och dess förseende med vattenledning. Detta, i anseende till den i allmänhet bergiga grunden, ganska dyrbara företag hade kommunen redan beslutit utföra för en beräknad kostnad af 400,000 kronor och ämnade utverka sig nådigt tillstånd att för ändamålet upptaga ett amorteringslån å nämnda belopp. Då dräneringen och vattenledningen, jämte det gagn den beredde de delar af ifrågavarande område, som förblefve i kronans ägo, otvifvelaktigt komme att ej mindre göra de öfriga tomterna därstädes mera begärliga för enskilda köpare, hvarigenom den önskvärda försäljningen af dessa främjades, än äfven bereda utlopp för vattnet från det område, som vore afsett till utvidgning af stadsplanen, ansåge kommittén staten böra bidraga till utförande af detta företag. I fråga om i hvad mån sådant borde ske, ansåge kommittén, vid det förhållande att, enligt hvad kommittén inhämtat, kommunen af nya Trollhätte kanalbolag för dess fastigheter och rörelse dittills uppburit kommunalutskylder, som i medeltal för de senaste fem åren uppgått till

16,8 procent af kommunens hela kommunalskatt, men staten vore för sådana utskylder fri, rättvisa och billighet fordra, att statens bidrag icke sattes lägre än detta procenttal, att utgå antingen genom anslag på en gång eller genom deltagande i förräntning och amortering af det lån, kommunen komme att för ändamålet upptaga.

Under förutsättning att staten komme att, på sätt nu antydts, bidra till dränering och vattenledning hade kommittén funnit skäligt, att de af kanalbolaget åsatta, i omförmälda tomtförteckning upptagna tomtvärden borde tills vidare och intill dess ändrade förhållanden kunde betinga andra pris vid försäljning i allmänhet följas, dock med rätt för den myndighet, som finge försäljningen sig anförtrodd, att i särskilda fall, då tomt på grund af markens mera oländiga beskaffenhet eller af andra skäl funnes vara för bebyggande mindre lämplig, nedsätta priset intill 80 procent af tomtens i berörda förteckning upptagna försäljningsvärde, ett medgifvande, som äfven det borde finna stöd i skillnaden emellan statens inköpspris och det föreslagna försäljningspriset.

Förekomme anledning till vidare prisnedsättning, syntes Kungl. Maj:ts medgifvande därtill böra inhämtas.

Emellertid vore, enligt det af kommunalmyndigheterna antagna förslaget till tomtindelning, många tomter till arealen så stora i förhållande till därå uppförda åbyggnader, att det försäljningspris, hvarje tomt enligt kommitténs nu framställda förslag skulle betinga, kunde antagas i allmänhet ställa sig väl högt i förhållande till innehafvarens köpförmåga. En önskvärd ändring därutinnan syntes åtminstone delvis kunna vinnas genom en omreglering af tomtindelningen; och som gällande byggnadsstadga föranledde därtill att, sedan stadsplanen, men icke tomtindelningen, blifvit af Kungl. Maj:t fastställd, kvarterens indelning i tomter måste underställas pröfning af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet, torde kunna förväntas, att en blifvande förvaltningsmyndighet komme att därvid framlägga ett till nuvarande byggnadsförhållanden å hvarje tomt mera lämpadt förslag till tomtindelning.

Den svårighet, som oaktadt sådan omreglering möjligen kunde förefinnas för innehafvare af utarrenderad tomt att blifva ägare af tomt, undanröjdes eller åtminstone minskades i väsentlig mån därigenom, att, såsom kommittén ansåge sig böra förorda, tomtinnehafvare vid köp af tomt medgafves rätt att få åtnjuta samma förmånliga betalningsvillkor, som genom nådiga brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 vore bestämda, eller rätt att under tio år med en tiondel om året inbetala köpeskillingen, för hvilken annan säkerhet under betalningstiden än inteckning i lägenheten icke syntes vara erforderlig.

Däremot syntes vid försäljning af utarrenderad tomt till annan än arrendatorn liksom vid försäljning af tomt, hvartill staten själf innehade dispositionsrätten, hela köpeskillingen böra erläggas vid tillträdet.

Då vid nu föreslagna förmånliga betalningsvillkor för tomtinnehafvare, som ville förvärfva äganderätten till af honom innehafd tomt, väl kunde antagas, att inom en jämförelsevis kort tidrymd de flesta tomterna blifvit försålda, men en del tomtinnehafvare måhända ändock icke vore i tillfälle att förvärfva äganderätt till respektive tomter, hade kommittén ansett böra fastställas, att med innehafvare af tomt skulle kunna upprättas kontrakt, hvarigenom han bibehölles vid besittningen i högst tjugu år från den 1 januari 1906, under staten förbehållen rätt att äfven före arrendetidens utgång för föryttrande eller af annan anledning efter uppsägning återtaga tomten, hvilkens dittills varande innehafvare i ty fall, och såvida han ej själf vore köparen, skulle äga att för byggnad, hvars uppförande påbörjats före år 1905, af staten bekomma ersättning efter värdering i den ordning i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 vore stadgadt, dock ej med högre belopp än 1904 års taxeringsvärde.

Tomtinnehafvare borde sålunda icke vid nuvarande arrendetidens utgång erhålla ny upplåtelse af besittningsrätten till innehafd tomt för längre tid än tjugu år, efter hvilken tids förlopp nya bestämmelser, lämpade efter då rådande förhållanden, syntes böra gifvas. Likväl syntes redan nu kunna bestämmas att, därest vid utgången af berörda tjuguariga arrendetid nytt arrendeafstal icke kunde komma till stånd af den anledning, att kronan ville disponera tomten, ersättning efter värdering, på sätt förut sagts, borde af staten utgifvas till afgående arrendatorn för byggnad, hvars uppförande påbörjats före år 1905. Äfven den arrendator, som för närvarande innehade tomt, hvilken i följd af läget eller af annat skäl funnes vid utgången af arrendetiden — den 1 januari 1906 — icke böra till enskild ånyo upplåtas, borde skäligen tillerkännas ersättning för byggnad, som uppförts före år 1905, efter förenämnda grunder.

Vid bestämmande af det arrendebelopp, som under förlängd besittningstid borde af tomtinnehafvaren årligen utgifvas, hade kommittén tagit hänsyn ej mindre till de förhållanden, hvarunder samhället uppvuxit och tomterna förut upplåtits, än till tomternas försäljningsvärden och — i viss mån med hänsyn till statens här föreslagna eventuella inlösningsskyldighet och möjlighet för tomtinnehafvare att erhålla inkomst af uthyrda lägenheter — värdena af därå uppförda åbyggnader, därvid kommittén efter verkställda sådana beräkningar, som framginge af omförmälda tomtförteckning med däri upptagna värden, funnit skäligt föreslå, att årliga afgälden måtte beräknas

för tomt, hvars försäljningsvärde uppginge till sex kronor kvadratmetern eller därutöver, till två öre kvadratmetern jämte en procent å taxeringsvärdet af åbyggnader enligt 1904 års taxeringslängd, samt

för tomt, hvars försäljningsvärde understeg sex kronor kvadratmetern, till ett öre kvadratmetern jämte en procent å taxeringsvärdet af åbyggnader enligt 1904 års taxeringslängd.

Då denna föreslagna afgäld komme att ifråga om flertalet tomter understiga en procent af tomtens försäljningsvärde, för öfriga utgöra en procent eller däröfver, men endast i några få fall, då åbyggnaderna vore af mera värde, uppgå till eller öfverstiga två procent af försäljningsvärdet, måste afgälden betecknas såsom för tomtinnehafvaren synnerligen förmånlig och syntes sålunda motsvara Riksdagens uttalade mening, att tomtinnehafvarnas berättigade intressen borde tillgodoses; men då samma afgäld ändock ställde sig väsentligen högre än den afgäld, som för närvarande utginge, borde likväl tomtinnehafvarna i allmänhet känna sig manade att med hjälp af de billiga betalningsvillkor, kommittén ansett för underlättande af tomtförsäljningen böra fastställas, söka blifva ägare af innehafda tomter.

Arrendeupplåtelse för längre tid af tomt, som icke förut varit till enskild upplåten, komme nog endast undantagsvis att blifva ifrågasatt och borde icke ske för tid utöver tjugu år eller för afgäld, understigande fyra procent af tomtens, enligt hvad förut sagts, antagna försäljningsvärde. På kortare tid borde tomt kunna uthyras mot lägre afgäld. I bägge dessa fall borde dock kronan förbehållas rätt att efter kort uppsägningstid få återtaga tomt utan någon skyldighet att lösa därå uppförda byggnader.

Det område, kommittén funnit böra beräknas såsom erforderligt för utvidgning af stadsplanen, begränsades enligt den af vice kommissionslandtmätaren grefve Taube upprättade kartan med beskrifning, i väster af firman Nydqvist & Holms järnväg, i norr af hemmanen Hjulkvarn, Stallbacka och Dannebacken, i öster af jordbruksegendomen och i söder af hemmanet Sylte Kronogården samt omfattade en areal af 174 hektar 30 ar eller 1,743,000 kvadratmeter.

Kommittén, som vid beräkning af denna areal tagit hänsyn till de för industriens utveckling gynsamma förhållandena inom Trollhättan, ansåge emellertid icke nuvarande folkmängd och industriella inrättningar därstädes betinga, att hela detta område genom dränering och anläggning af gator m. m. redan inom den närmaste framtiden lämpades för bebyggande.

Tills vidare vore det, enligt kommitténs mening, tillräckligt att inom ifrågavarande område ordna två mindre områden, det ena till fabriksomter och det andra till tomter för så kallade egna hem.

De marker, som låge närmast intill Trollhättans järnvägsstation och utefter firman Nydqvist & Holms järnväg, och hvilka på grund af detta sitt läge vore synnerligen lämpliga för anläggning af fabriker, borde afsättas för tomter till sådana ändamål samt för erforderliga gator och järnvägsspår, hvilka dock syntes behöfva utläggas endast i den mån, föryttring af fabriksstomter kunde ske.

Genom indelning af en del af det öfriga området till tomter för så kallade egna hem blefve behovet af ökad bostadsområde, som gjorde sig kännbart hufvudsakligast inom den kroppsarbetande befolkningen, tillgodosedt, och syntes ett förslag till sådan tomtindelning icke för närvarande böra omfatta mer än omkring ett hundratal tomter, ett antal, som måste anses fullt tillräckligt för den närmaste framtiden.

För att vinna upplysning angående en antaglig medelkostnad för ordnande af ett dylikt egnahemsområde hade på kommitténs uppdrag löjtnanten i väg- och vattenbyggnadskåren O. Nordenstrahl utarbetat kostnadsberäkningar med afseende å en plan, omfattande etthundratjugutvå tomter, hvarvid lagts till grund ett på nya Trollhätte kanalbolags föranstaltande uppgjort förslag till stadsplan å ägora närmast öster om firman Nydqvist & Holms järnväg, hvilket förslag syntes väl kunna tjäna till ledning för ifrågavarande beräkningar, äfven om detsamma icke vid en blifvande utläggning af stadsplan syntes böra i allt följas.

Nämnda kostnadsberäkningar hade uppgjorts för tvenne alternativa förslag, här betecknade med alternativ I och alternativ II.

Alt. I omfattade gatornas planering och makadamisering till full bredd, med undantag af tillfartsvägarna och en del af yttergatorna kring området, hvilka endast upptagits till 6 meters bredd, samt alla gatornas förseende med behöfliga afloppsledningar, däri dock icke servisledningar från tomterna inginge.

Alt. II omfattade ordnandet af alla gator och tillfartsvägar med endast 6 meters bredd, då detta till en början väl kunde vara tillfyllest och kostnaden därigenom kunde betydligt nedbringas. Behöfliga afloppsledningar inginge till samma utsträckning som i alt. I.

Approximativ kostnad för alt. I:

plansprängning af gator och vägar	35,000: —
planering och makadamisering	41,000: —
sprängning af rörgrafvar	20,000: —
afloppsledningar	20,000: —
diverse	10,000: —

Summa kronor 126,000: —

Approximativ kostnad för alt. II:	
plansprängning af gator och vägar	19,000: —
planering och makadamisering	27,000: —
sprängning af rörgrafvar	20,000: —
afloppsledningar	20,000: —
diverse	8,000: —
	<hr/>
Summa kronor	94,000: —

De genom dessa arbeten tillgängliga tomterna uppginge till ett antal af 122 stycken och innehölle en sammanlagd areal af cirka 82,000 kvadratmeter. Kostnaden för ordnandet, fördelad per kvadratmeter tomtyta, utgjorde således

för alt. I	kronor 1,54
» alt. II	» 1,15

Vid kommitténs beräkningar hade blifvit förutsatt, att gator, torg och andra allmänna platser komme att gratis öfverlämnas till kommunen, äfvensom att vid ordnandet af här afsedda egnahemsområde i öfverensstämmelse med byggnadsstadgans bestämmelser angående anläggning af ny stadsdel gatornas bredd skulle, för prisbillighetens skull, bestämmas till den minsta medgifna eller tolf meter, hvilket för stadsdel af ifrågasvarande beskaffenhet syntes vara tillfyllest. Med iakttagande däraf hade sålunda en medelväg tagits emellan de af Nordenstrahl beräknade två alternativen, så att kostnaden för hvarje kvadratmeter tomtyta kunde beräknas uppgå till en krona 32 $\frac{1}{2}$ öre. När nu staten för 600,000 kvadratmeter af ifrågasvarande marker betalt 250,000 kronor, så skulle, efter afdrag af till gator, torg och andra allmänna platser anslagna 180,000 kvadratmeter, detta inköpspris, då det fördelades på det återstående till tomtupplåtelse afsedda området, blifva 60 öre för kvadratmeter. Tomtvärdet skulle sålunda på detta område uppgå till en krona 92 $\frac{1}{2}$ öre, men då för fabriksomterna borde kunna betingas ett vida högre pris och hela området utöfver berörda 600,000 kvadratmeter eller 1,143,000 kvadratmeter af staten betalats endast efter markens jordbruksvärde, syntes berörda tomtvärde kunna skäligen nedsättas och bestämmas till en krona 50 öre kvadratmetern, ett försäljningspris, som syntes vara väl afvägdt med hänsyn ej mindre till tomtområdets välbelägenhet än äfven till pris och öfriga köpevillkor om deltagande i dränering och i vissa gators anläggning och underhåll m. m., hvarom aftal skedde vid köp af de mindre välbelägna tomterna å andra sidan af älfven, där under senare år ett samhälle af ett ganska stort antal så

kallade egna hem uppstått. Medgåfves därjämte, såsom kommittén föresloge, åt köpare af tomt inom egnahemsområdet att få åtnjuta de gynnsamma betalningsvilkor, som genom oförmälda nådiga brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit bestämda, bereddes honom en förmån, som borde göra ifrågavarande tomter för köpare synnerligen begärliga. Af köpare, som begagnade sig af nämnda förmån med afseende å köpeskillingens erläggande, borde genom inteckning i den köpta lägenheten ställas säkerhet för köpeskillingen.

Under förutsättning att pris och betalningsvilkor vid försäljning af egna hems tomter blefve bestämda i enlighet med hvad kommittén sålunda föreslagit, ansåge kommittén, att upplåtelse af sådana tomter på arrende under viss tid icke vore af behovet påkallad och icke heller borde ifrågakomma.

Fabrikstomt, hvarom förut nämnts, borde hafva åtminstone samma värde, hvartill närliggande byggnadstomter inom det till stadsplan indelade området blifvit upptagna. I den mån vattenkraften i älven blefve tillgodogjord, syntes fabrikstomternas försäljningsvärde böra komma att afsevärdt stiga. Kommittén ansåge, att sådan tomt borde föryttras till det pris, hvartill konjunkturerna föranledde, dock icke understigande tomtens förenämnda värde i förhållande till närliggande byggnadstomt å planlagda området eller annorledes än mot kontant likvid vid tillträdet.

Hvad beträffade slutligen frågan om sättet för försäljning och utarrendering till enskilda af tomter å det till stadsplan utlagda och det till utvidgning af stadsplanen föreslagna område samt om hvilken myndighet, som borde därmed hafva befattning, syntes, då de bestämmelser i dessa hänseenden, som i allmänhet gällde i fråga om kronans fastigheter, i betraktande af här förevarande säregna förhållanden och det stora antal tomter, hvars försäljning eller utarrendering förestode, icke syntes kunna utan stor olägenhet, omgång och tidsutdräkt tillämpas, ett enklare och mera affärsmässigt förfarande här böra äga rum, och funne kommittén ingen betänklighet vid att föreslå, att den styrelse, som finge sig förvaltningen af ifrågavarande områden anförtrodd, äfven bemyndigades att, sedan på styrelsens förslag blifvit af Kungl. Maj:t bestämdt, hvilka delar af ifrågavarande områden borde under kronans egen disposition bibehållas, å kronans vägnar, i enlighet med de grunder och villkor, som för försäljning och utarrendering blefve fastställda, sluta aftal om försäljning eller utarrendering af öfriga tomter och lägenheter.

På grund af hvad sålunda anförts och under förutsättning att staten till dränering och vattenledning å det planlagda området bidroge med minst 16,8 procent af kostnaden, föresloge kommittén i underdånighet följande bestämmelser att tjäna till efterrättelse:

A. I fråga om upplåtelse af tomt, belägen inom det område, för hvilket stadsplan är fastställd:

1:o. Vid försäljning:

a) Det tomt åsatta värde, som finnes upptaget i oförmälda tomtförteckning, utgör tomtens försäljningspris.

b) Är tomt oländig eller af annan orsak för bebyggande mindre tjänlig, må försäljningspriset nedsättas intill 80 procent af tomtens i tomtförteckningen upptagna värde.

c) Förekommer anledning till vidare nedsättning i tomts försäljningspris, skall frågan därom underställas Kungl. Maj:ts pröfning.

d) Vid försäljning af tomt, som icke varit på arrende upplåten, eller af tomt, som varit utarrenderad, men efter uppsägning återtagits af staten, skall köparen tillförbindas att vid tillträdet inbetala hela köpeskillingen.

e) Innehafvare af tomt, som redan före äganderättens öfvergång till staten varit på arrende upplåten, skall vid köp af samma tomt äga inbetala köpeskillingen under loppet af tio år med en tiondel årligen, såvida för köpeskillingen ställes säkerhet genom in-teckning i lägenheten.

2:o. Vid arrendeupplåtelse:

a) Tomt, hvartill besittningsrätten redan före äganderättens öfvergång till staten varit till enskild upplåten genom kontrakt, gällande intill den 1 januari 1906, må ånyo till samme innehafvare upplåtas på arrende i högst tjugu år från och med nämnda dag, mot skyldighet för arrendatorn att, om sådant från kronans sida påfordras, när som helst under arrendetiden efter sex månaders uppsägning afträda tomten och att under den förlängda besittningstiden erlägga årlig afgäld, som beräknas

för tomt, hvars värde enligt tomtförteckningen beräknas efter sex kronor kvadratmetern eller därutöfver, till två öre kvadratmetern jämte en procent å taxeringsvärdet af åbyggnader enligt 1904 års taxeringslängd, samt

för tomt, hvars i tomtförteckningen upptagna värde understiger sex kronor kvadratmetern, till ett öre kvadratmetern jämte en procent å taxeringsvärdet af åbyggnader enligt 1904 års taxeringslängd.

b) Innehafvare af arrenderad tomt, som vid utgången af arrendetid måste afträda tomt af den anledning, att kronan vill disponera tomten, eller nödsakas att på grund af uppsägning, hvarom i nästförestående moment sägs, afträda tomten före arrendetidens slut, skall af staten bekomma ersättning för byggnader, hvilkas uppförande påbörjats före år 1905, efter värdering i den ordning i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 är stadgadt, dock ej med högre belopp än byggnadernas värde enligt 1904 års taxeringslängd.

c) Tomt, som är under statens egen disposition, må, då särskild anledning därtill föranleder, antingen utarrenderas för tid intill tjugu år från och med den 1 januari 1906 mot årlig afgäld, motsvarande fyra procent af det tomten åsatta värde, sådant det upptagits i omförmälda tomtförteckning, eller för kortare tid uthyras till upplagsplats, planteringsland eller dylikt mot lägre afgäld; skolande vid sådan upplåtelse, hvarom här är fråga, staten förbehållas rätt att under arrendetiden efter kort uppsägningstid återtaga tomten utan skyldighet att lösa därå uppförda byggnader.

B. I fråga om upplåtelse af tomt, belägen inom det till stadsplanens utvidgning afsedda området enligt den däröfver af vice kommissionslandtmätaren Grefve Taube upprättade kartan med beskrifning.

a) Sedan af detta område, där det är beläget intill Trollhättans järnvägsstation samt utefter firman Nydqvist & Holms järnväg, erforderlig mark till fabriksstomter, gator och järnvägsspår blifvit afsatt samt inom öfriga området genom dränering och anläggning af gator m. m. anordnats ett mindre egna hems område, omfattande ett hundratal tomter, hvardera af omkring sexhundra kvadratmeters areal, må upplåtelse till enskilda af ej mindre fabriksstomter än egna hems lägenheter genom försäljning äga rum.

b) Inom det till fabriksstomter anslagna området må till gata, torg eller annan allmän plats icke afsedd mark försäljas till det högsta pris, hvartill omständigheterna kunna föranleda, dock icke understigande värdet af närliggande tomter inom det till stadsplan indelade området; och skall köpare vid tillträdet inbetala hela köpeskillingen.

c) Inom egna hems området belägen tomt försäljes till pris af en krona 50 öre kvadratmetern; och äger köparen inbetala köpeskillingen under loppet af tio år med en tiondel om året, såvida han för oguldna delen af köpeskillingen ställer säkerhet genom in-teckning i tomten.

**C. I fråga om verkställigheten af försäljning och utarrendering
af tomter:**

Med fastställande af dessa grunder och villkor för upplåtelse till enskilda af tomter inom de till stadsplan indelade och till framtida utvidgning af stadsplanen afsedda områden, bemyndigas den styrelse, åt hvilken förvaltningen däraf varder anförtrodd, att i enlighet med samma grunder och villkor å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar försälja eller utarrendera alla inom ifrågavarande områden belägna tomter, hvilka Kungl. Maj:t icke förklarar skola under kronans egen disposition bibehållas.

Den i kommitténs utlåtande omförmälda tomtförteckning är af följande innehåll:

Kvarterets namn.	N:o.	Areal, kv.-m.	à pris.	Värde, kronor.	Brandförsäkringsvärde.	Taxeringsvärde.	Nuvarande tomtarrende.	Ny afgift.		
								2 öre pr kv.-m. för tomter à 6 kr. och därutöver samt 1 öre för d:o under 6 kr. plus 1 % af taxeringsv. af byggnader.		
Vulcan		849	5	4,245	3,000	3,000	6	33	38 49	
Hoppet	1	1,236	4	4,944	—	—	—	—	—	
»	2	1,236	5	6,180	—	—	—	—	—	
»	3	1,236	5	6,180	—	—	—	—	—	
»	4	1,236	5	6,180	—	—	—	—	—	
»	5	1,236	4	4,944	—	—	—	—	—	
»	6	1,236	4	4,944	—	—	—	—	—	
			Kronor	1,182,364 50	—	—	—	—	1,777 59	9,840 10
Värdet af de tomter, som af nya Trollhätte kanalbolags direktion tills dato blifvit försålda, sedan kontrakt med Kungl. Maj:t och kronan den 5/3 1904 upprättades				55,353 50						
Summa Kronor				1,237,718	—	»				

Departementschefens yttrande i fråga om tomtupplåtelse.

Af den föregående redogörelsen inhämtas, att af de tomter inom Trollhättans municipalsamhälle, hvilka med köpet af Trollhätte kanalbolags egendom öfvergått till kronan, de flesta äro upplåtna på arrende till enskilda personer, hvilka i allmänhet hafva dem tillhöriga hus därå uppförda. Gifvet är, att för dessa husägare skall vara af största intresse att kunna erhålla mera betryggad rätt till de tomter, de innehafva. För municipalsamhällets utveckling är det emellertid af vikt att jämväl för nybyggnader mark må kunna erhållas på betryggande villkor. Det är med hänsyn till nu angifna omständigheter som kommittén föreslagit stadsganden, enligt hvilka Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att till enskilda försälja så väl de kronan tillhöriga tomterna inom municipalsamhället som ock tomterna inom förutnämnda till stadsplanens utvidgning afsedda området.

Det synes mig emellertid böra ifrågasättas, huruvida staten bör sålunda, låt vara endast så småningom, afhända sig äganderätten till hela ifrågavarande område. Man har på senare tider kommit till erfarenhet däraf att det är af vikt, att i städer och därmed likställda platser med tätare sammanträngd befolkning en ej allt för obetydlig del af den mark, å hvilken samhället är beläget, äges af samhället eller staten, som då bör kunna upplåta mark under nyttjanderätt antingen för all framtid eller för tid, som väsentligen öfverskrider den för nyttjanderättsupplåtelser i allmänhet medgifna. Genom en sådan anordning har man ansett, att städernas bebyggande befordras, ett ändamålsenligt ordnande af deras bostads- och hyresförhållanden underlättas och den naturliga stegringen af tomtvärdet åt det allmänna bevaras. Af dessa grunder har ock lagberedningen i sitt den 4 februari 1905 afgifna betänkande rörande ny lagstiftning om nyttjanderätt till fast egendom framställt förslag om införande af ett nytt rättsinstitut under benämning tomträtt, enligt hvilket förslag inom stad, köping eller annat samhälle, där byggnadsstadgan för städerna tillämpas, skulle af samhället eller kronan kunna upplåtas tomt inom det planlagda området för viss tid minst 26 och högst 100 år. Detta förslag synes mig vara förtjänt af det allra största beaktande. Då det emellertid helt nyligen afgifvits, torde det dröja någon tid, innan det kan blifva pröfvadt. Att i afvaktan på sådan pröfning inställa all försäljning af tomter vid Trollhättan synes mig emellertid icke tillrådligt. Det skulle lägga alldeles för stort hinder i vägen för samhällets utveckling. Det torde ej häller vara ur den omförmälda synpunkten erforderligt. Såsom lagberedningen påpekat, vore det icke önskligt, att den nya upplåtelseformen blefve den i fråga om byggnadsmark i städerna uteslutande använda; det enskilda intresset är äfven härvidlag en faktor, som ej utan skada kan uteslutas eller förlamas. Det viktiga är, att det område, som förbehålles det allmänna, är tillräckligt stort för att från det allmänns sida må kunna bibehållas tillbörligt inflytande å utvecklingen. Med afseende å hvad sålunda anförts har jag trott det vara lämpligt att för närvarande icke ifrågasätta bemyndigande af Riksdagen att försälja mer än dels de tomter, som äro belägna inom det planlagda området, och dels tomterna inom det egnahemsområde, som enligt kommitténs förslag borde afsättas utanför den nuvarande stadsplanen. Då hela det planlagda området innehåller omkring 61 hektar och till egna hem skulle afsättas närmare 7 hektar, men det till stadsplanens utvidgning afsedda området i dess helhet innefattar öfver 174 hektar, skulle det område, som för närvarande blefve alldeles ute-

slutet från försäljning, blifva så stort, att staten därigenom finge i sin hand att reglera utvecklingen. I öfrigt skulle naturligtvis de till försäljning afsedda obebyggda tomterna icke afyttras annat än i den mån byggnadsbehof förefinnes.

Hvad beträffar villkoren för försäljning af de tomter, som sålunda skulle kunna afyttras, har jag icke någon erinran att göra emot kommitténs förslag.

Likaledes biträder jag hvad kommittén föreslagit i fråga om utarrendering af tomter inom det nu till stadsplan utlagda området.

Öfver de delar af det till stadsplanens utvidgning afsedda området, hvilka komma att tills vidare bibehållas i statens hand, likasom äfven den öfriga jordegendomen lärer förvaltningen böra få förfoga på lämpligaste sätt antingen genom upplåtelse på sådana villkor, att staten må kunna förfoga öfver marken, när så erfordras, eller annorledes, efter som i hvarje fall prövas lämpligt.

Arrendeafgifter för all den egendom, som ställes under den ifrågasatta särskilda förvaltningen, torde, på sätt först omförmälda kommitterade ansett, böra ingå i kanal- och vattenverkets kassa.

Beträffande användningen af de medel, som torde komma att inflyta för försäljning af tomter, föreligger för närvarande icke sådan utredning, att förslag därutinnan nu kan framläggas. Jag vill endast i detta sammanhang erinra, att kommittén vid bestämmandet af försäljningsvärdet å tomter från det ännu oreglerade området tagit i beräkning kostnaden för anläggande af vägar och gator, aflopsledningar och dylikt. Tills vidare torde dessa medel böra af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk förvaltas och bokföras såsom en särskild fond och endast räntan därå ingå i kanalverkets kassa; och torde ur denna fond böra utgå den ersättning för byggnader, som, enligt hvad förut angifvits, i vissa fall skall af staten till tomtinnehafvare gäldas.

Rörande kommitténs förslag att staten skulle deltaga i kostnaden för anordnande af dränering och vattenledning inom det planlagda området vid Trollhättan, synes nog sådant vara öfverensstämmande med billighet, men torde äfven denna fråga för närvarande böra lämnas öppen. Det synes mig nämligen, som om denna fråga icke lämpligen borde afgöras förr, än den blifvande styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk kommit i tillfälle att yttra sig och afgifva förslag i ämnet.

Tiden för den
nya organisa-
tionens ikraft-
trädande.

Den föreslagna nya förvaltningen torde lämpligen böra träda i verksamhet så snart som möjligt. Detta är af vikt särskildt med hänsyn till utredningen af frågan om vattenkraftsuttagningen. Det

närmare bestämmandet af tidpunkten torde kunna öfverlämnas åt Kungl. Maj:t.

Under åberopande af hvad jag sålunda anført, får jag i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

Departements-
chefens hem-
ställan.

dels medgifva, att all den egendom, som Kungl. Maj:t och kronan genom köpekontrakt den 31 maj 1904 förvärfvat från nya Trollhätte kanalbolag, skall, under benämningen Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk, från den tid, som af Kungl. Maj:t bestämmes, stå under förvaltning af en styrelse, bestående af fem af Kungl. Maj:t för viss tid utsedda ledamöter, af hvilka en, under benämning öfverdirektör, skall hafva den närmaste ledningen och tillsynen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk;

dels godkänna ej mindre förenämnda förslag till aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanal- och vattenverk samt öfvergångsstat jämte till dessa stater hörande villkor och bestämmelser i fråga om aflönings- och pensionsförhållanden än äfven hvad som föreslagits i fråga om statsbidrag till beredande af pension åt änkor och oförsörjda barn efter tjänstemän vid kanal- och vattenverket;

dels medgifva, att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk må i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förut angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som må finnas erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdas, ej mindre verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan och ett inom det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å den af Grefve C. G. Taube upprättade kartan, afsatt område för egna hem, omfattande omkring 100 tomter, än äfven genom utarrendering eller på annat sätt, som finnes lämpligt, bereda afkastning af den öfriga under styrelsens förvaltning ställda jord-egendomen, som ej är för kanal- och vattenverket omedelbart erforderlig, med stadgande att inflytande arrendeafgifter skola ingå i kanal- och vattenverkets kassa, att köpeskillingarna för försålda tomter skola förvaltas och bokföras såsom en särskild fond, att af denna fond skola utgå ersättningar för byggnader, då sådana skola af staten från tomt-innehafvare lösas, samt att räntan å sagda fond skall ingå i kanal- och vattenverkets kassa;

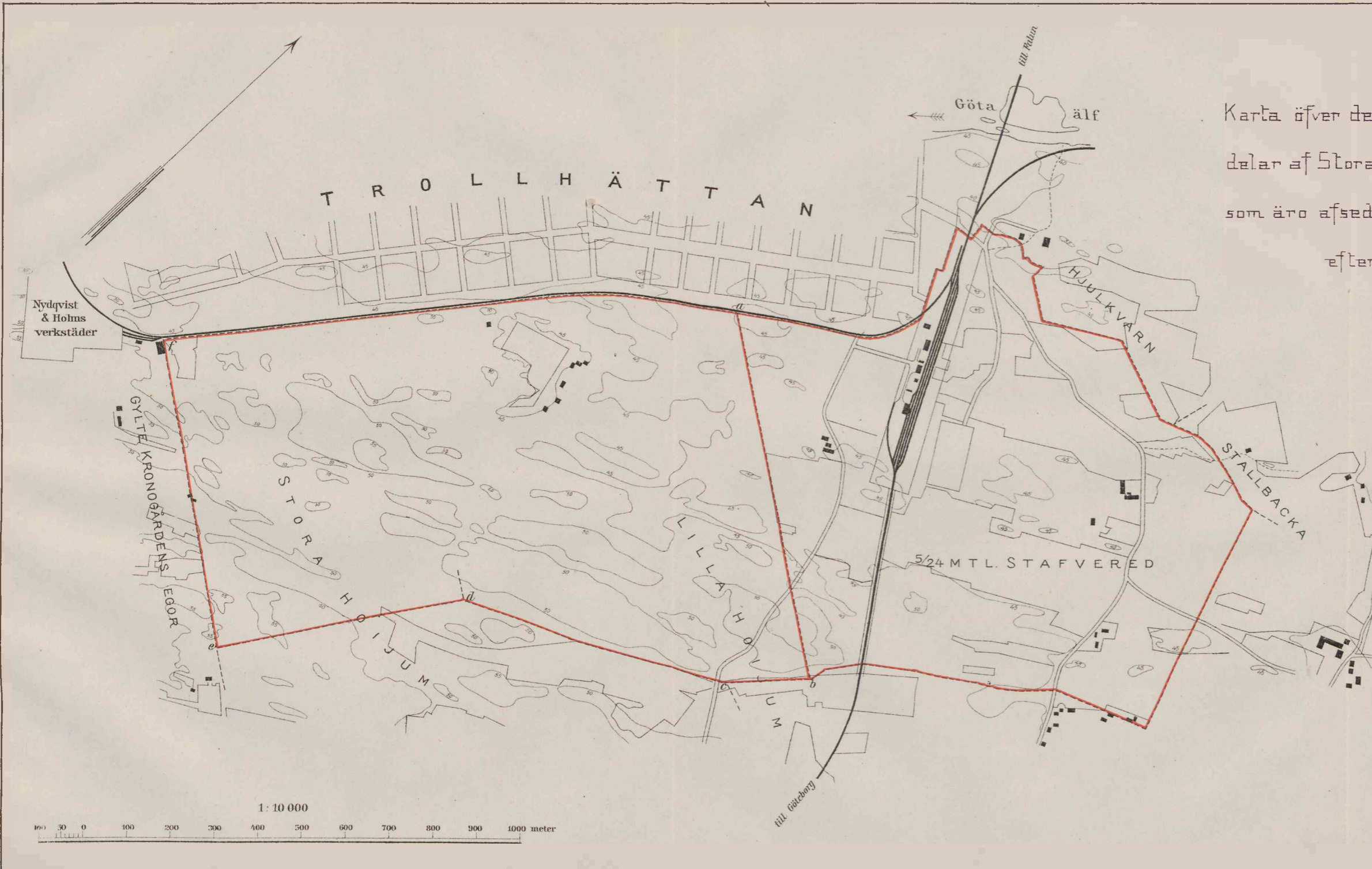
dels ock medgifva att, sedan af kanal- och vattenverkets inkomster guldits kostnaden för verkets förvaltning jämte utgifterna för nödiga underhålls- och förbättringsarbeten äfvensom af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6

procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af årliga inkomsten, med undantag af hvad som inflyter för försäljning af tomter, må öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition skulle till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

J. V. Wallin.

Karta öfver de öster om Trollhättans planlagda område liggande delar af Stora och Lilla Hojumi samt $\frac{5}{24}$ mantal Stafvered som äro afsedda för blifvande tomtindelning; efter företedda kartor upprättad år 1904 af

C. S. Åube
v. Kommissionslandtmätare

*Ufrågavarand med södra linien begränsar område häder i areal - efter afdrag af Bergslagens Jernvägs område, begravningsplatsen, veterinärkontoret, de kanalbolaget ej tillhöriga delar af Dalväs morse samt Maria Alberts Högskoletomt - cirka stohundra fjuttiofya f. 174 f. hektar, 30 ar;
Betygar *C. S. Åube**